

Wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden en het Wetboek van Strafvordering in verband met de introductie van conservatoire afname van celmateriaal en enkele andere wijzigingen met betrekking tot DNA-onderzoek

MEMORIE VAN TOELICHTING

ALGEMEEN DEEL

1. Inleiding

Dit wetsvoorstel strekt er in de eerste plaats toe om, door middel van een wijziging van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden (hierna: Wet DNA-V), de zogenoemde conservatoire afname van celmateriaal mogelijk te maken. Daarnaast worden enkele wijzigingen voorgesteld van de DNA-regeling in het Wetboek van Strafvordering.

Op dit moment regelt de in 2005 in werking getreden Wet DNA-V dat celmateriaal wordt afgenomen van iedere persoon die is veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf of maatregel of een taakstraf wegens een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten. Het afgenomen celmateriaal wordt gebruikt om het DNA-profiel van de veroordeelde te bepalen. Dat profiel wordt opgenomen in de DNA-databank en wordt vergeleken met andere in de DNA-databank opgenomen DNA-profielen. Op die manier wordt een bijdrage geleverd aan het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten waarbij celmateriaal van daders wordt achtergelaten. Dit wetsvoorstel haalt het moment van afname van het celmateriaal in de tijd naar voren. Concreet wordt voorgesteld om niet – zoals nu gebeurt – pas ná een veroordeling celmateriaal af te nemen, maar dit al in een eerder stadium te doen: tijdens het opsporingsonderzoek, als de verdachte in handen is van de politie. Dat celmateriaal zal in een beveiligde omgeving worden bewaard (geconserveerd); er gebeurt op dat moment nog niets mee. Pas als de verdenking uitmondt in een veroordeling in de zin van de Wet DNA-V, kan dit celmateriaal worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel. Volgt er geen veroordeling als bedoeld in de Wet DNA-V, dan wordt het afgenomen celmateriaal direct vernietigd. Hierna wordt, als het gaat om deze voorgestelde procedure van celmateriaalafname, gesproken over “conservatoire celmateriaalafname”.

Aanleiding voor dit wetsvoorstel vormt de omstandigheid dat een gedeelte van de veroordeelden die op basis van de Wet DNA-V celmateriaal moeten afstaan ten behoeve van het bepalen en verwerken van hun DNA-profiel in de DNA-databank, onvindbaar is. De afgelopen jaren zijn verschillende maatregelen genomen om de werking van de Wet DNA-V in de praktijk te verbeteren. Met deze maatregelen zijn resultaten behaald, maar ook in een optimale uitvoering van de huidige wettelijke systematiek blijft een gedeelte van de veroordeelden van wie celmateriaal moet worden afgenomen onvindbaar. Volgens de meest recente cijfers wordt momenteel van 87 procent van de veroordeelden die onder het bereik van de Wet DNA-V vallen, een DNA-profiel in de DNA-databank opgenomen.¹ Door het moment van afname van celmateriaal naar een eerder stadium in de strafprocedure te verplaatsen, kan dat percentage naar verwachting omhoog gaan naar 99 procent. Door het moment van celmateriaalafname te vervroegen, wordt tevens uitvoering gegeven aan een motie van de Tweede Kamer.²

Met dit wetsvoorstel wordt een verdergaande realisatie beoogd van de doelen van de Wet DNA-V, te weten: het leveren van een bijdrage aan het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten waarbij celmateriaal van daders wordt achtergelaten. Van groot belang hierbij is dat een aantal waarborgen wordt ingebouwd als het gaat om de afname, het transport, de opslag en het beheer van het celmateriaal, zodat wordt voldaan aan de vereisten die grond- en

¹ M. Goedvolk, J. Nijhuis, M. Sabiran en W. Stapel, *Rapportage Scenarioanalyse conservatoire afname van celmateriaal bij verdachten*, Significant 2019 (bijlage bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M). Zie ook Kamerstukken II 2020/21, 31415, nr. 28, p. 2.

² Zie motie Van der Staaij c.s. (Kamerstukken II 2017/18, 29279, nr. 450), die op 5 juli 2018 werd aanvaard (Aanhangsel Handelingen II 2017/18, nr. 103, item 41). En zie eerdere aankondigingen van wetgeving op dit terrein in Kamerstukken 2018/19, 31415, 24 en bijlage 1 bij deze brief. Zie ook Kamerstukken 2020/21, 31415, nr. 28.

mensenrechten stellen aan de omgang met celmateriaal van niet-veroordeelden. Een gunstig bijeffect van het wetsvoorstel is dat de bestaande werkprocessen voor afname van celmateriaal zullen worden vereenvoudigd, waardoor een flinke werklastbesparing kan worden gerealiseerd.

Het bestaande regime van de Wet DNA-V, waarin celmateriaal pas wordt afgenomen ná een veroordeling, zal in stand blijven en naast de nieuwe voorgestelde procedure van conservatoire celmateriaalafname komen te bestaan. In alle gevallen waarin conservatoire celmateriaalafname niet plaatsvindt, zal dus kunnen worden teruggevallen op het bestaande systeem.

Met dit wetsvoorstel wordt alleen – voor nader bepaalde gevallen – het moment van afname van celmateriaal gewijzigd. Voor het overige blijft de Wet DNA-V hetzelfde, op één onderdeel na. Met dit wetsvoorstel wordt de toepassing van de Wet DNA-V ten aanzien van minderjarige veroordeelden gewijzigd. De Wet DNA-V zoals deze er nu uitziet, maakt geen onderscheid tussen meerderjarige en minderjarige veroordeelden. Uitspraken van het VN-mensenrechtencomité hebben mijn ambtsvoorganger er eerder toe gebracht in de Tweede Kamer enkele wetswijzigingen aan te kondigen. Deze strekken er kort gezegd toe de mogelijkheden voor afname van celmateriaal bij minderjarige veroordeelden te beperken en de bewaartermijnen van onder meer DNA-profielen en het daaraan ten grondslag liggende celmateriaal bij minderjarigen te halveren. Deze voorgestelde wijzigingen worden in paragraaf 6 nader toegelicht. Op die plaats zal ook worden uiteengezet dat en waarom ten aanzien van minderjarige verdachten géén conservatoire celmateriaalafname mogelijk wordt gemaakt.

Dit wetsvoorstel voorziet daarnaast in enkele eerder aangekondigde wijzigingen van de regeling over het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering (hierna: Sv), met als doel de uitvoering van die regeling te verbeteren.³ Om te beginnen wordt erin voorzien dat de gedwongen afname van celmateriaal bij verdachten en veroordeelden die deel uitmaken van twee- of meerlingen, in nader bepaalde gevallen primair door afname van bloed geschiedt in plaats van door afname van wangslijm. Daarnaast wordt een tweetal wijzigingen doorgevoerd in de regeling over het DNA-verwantschapsonderzoek. Allereerst wordt in het Wetboek van Strafvordering een grondslag opgenomen voor het verwerken van DNA-profielen die zijn bepaald bij het verrichten van DNA-verwantschapsonderzoek. En ten tweede wordt, vooruitlopend op het nieuwe Wetboek van Strafvordering, bepaald dat lichtere vormen van DNA-verwantschapsonderzoek kunnen worden toegepast bij een verdenking van een voorlopige hechtenis-misdrijf. In dat verband wordt ook een onvolkomenheid hersteld die in de huidige regeling over DNA-verwantschapsonderzoek is opgenomen.

In deze toelichting zal eerst worden ingegaan op de introductie van de mogelijkheid van conservatoire celmateriaalafname in de context van de Wet DNA-V. In paragraaf 2 zal worden ingegaan op de aanleiding voor dit wetsvoorstel. In paragraaf 3 wordt aandacht besteed aan de verhouding tot hoger recht. In paragraaf 4 worden de hoofdlijnen van de voorgestelde regeling geschetst, evenals de afwegingen die in dat verband zijn gemaakt. Paragraaf 5 beschrijft waarom niet is gekozen voor een alternatieve regeling, waarin het onderzoeksbelang als voorwaarde voor DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering zou worden geschrappt. Paragraaf 6 gaat in op de voorgenomen wijzigingen van de Wet DNA-V bij minderjarige veroordeelden. In paragraaf 7 wordt aandacht besteed aan de aangekondigde wijzigingen in de regeling over DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering. In de paragrafen 8 en 9 wordt ingegaan op de consequenties van de voorgenomen wetgeving voor de betrokken uitvoeringsorganisaties en de financiële gevolgen. In paragraaf 10 worden de adviezen van de geconsulteerde organen besproken en in paragraaf 11 de wijze van inwerkingtreding. Daarop volgt een artikelsgewijze toelichting op het wetsvoorstel.

2. Aanleiding voor het voorstel om conservatoire celmateriaalafname mogelijk te maken

De inhoud van de Wet DNA-V

³ Zie de bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 32168, M.

De Wet DNA-V is tot stand gebracht om het in meer gevallen mogelijk te maken DNA-profielen te bepalen en te verwerken voor de DNA-databank. Voorafgaand aan de inwerkingtreding van deze wet was het bepalen van een DNA-profiel alleen mogelijk tijdens een lopend strafrechtelijk onderzoek, indien het verrichten van DNA-onderzoek in het belang was van het onderzoek (artikelen 151a en 151b en 195a en 195d Wetboek van Strafvordering). De wens bestond om ook wanneer tijdens het voorbereidend onderzoek geen onderzoeksbelang aanwezig was, na een veroordeling het DNA-profiel van de veroordeelde te bepalen en dit op te nemen in de DNA-databank, om op die manier toekomstige en andere reeds gepleegde strafbare feiten van de veroordeelde op effectieve wijze te kunnen opsporen en veroordeelden zo veel mogelijk te weerhouden van het plegen van nieuwe strafbare feiten. Met de Wet DNA-V is beoogd daaraan een belangrijke bijdrage te leveren.

Artikel 2, eerste lid, Wet DNA-V houdt in dat de officier van justitie beveelt dat celmateriaal wordt afgenomen van iedere veroordeelde wegens een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis mogelijk is, aan wie een vrijheidsbenemende straf of maatregel of een taakstraf is opgelegd. De zwaarte van het misdrijf in combinatie met de aard van de opgelegde straf of maatregel rechtvaardigt dat het DNA-profiel van de veroordeelde uit zijn celmateriaal wordt bepaald en in de DNA-databank wordt verwerkt. Er zijn twee uitzonderingen op deze regel. Allereerst geldt de verplichting voor de officier van justitie niet als al eerder een DNA-profiel van de veroordeelde in de DNA-databank is verwerkt (artikel 2, eerste lid, onder a, Wet DNA-V). In de tweede plaats laat de officier van justitie een bevel tot celmateriaalafname achterwege indien redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de veroordeelde, gelet op de aard van het misdrijf of de bijzondere omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd, niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde (artikel 2, eerste lid, onder b, Wet DNA-V). Deze uitzonderingsgrond is naar aanleiding van een aanbeveling van de procureur-generaal bij de Hoge Raad in een beoordelingskader van het openbaar ministerie vereenvoudigd en verhelderd.⁴ In dat kader is gekozen voor een abstracte toets: bij de beoordeling of de aard van het misdrijf niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde wordt niet uitgegaan van het strafbare feit zoals dat is gekwalificeerd, maar ook van soortgelijke delicten. Zo wordt uiteengezet dat een oplichting een voor een DNA-bevel te geven relevant feit betreft, ook als die oplichting in de desbetreffende zaak via Marktplaats heeft plaatsgevonden. En ook valsheid in geschrift is een voor een DNA-bevel te geven relevant feit, omdat celmateriaal kan zijn achtergelaten op een valselijk opgemaakt stuk. Mijn ambtsvoorganger heeft eerder aangegeven dat het openbaar ministerie met de gehanteerde abstracte toets op juiste wijze invulling geeft aan de bedoeling van de wetgever en dat hij geen noodzaak ziet om nieuwe beoordelingscategorieën te bewerkstelligen via wijziging van de Wet DNA-V in plaats van via aanpassing van het beoordelingskader door het College van procureurs-generaal.⁵

Evaluaties van de Wet DNA-V

In 2013 deed de Universiteit Leiden verslag van haar in opdracht van het WODC uitgevoerde onderzoek naar de effectiviteit en efficiëntie van de Wet DNA-V. Geconcludeerd werd dat de toepassing van de wet bijdroeg aan de opsporing van verdachten van misdrijven. In de beginperiode van de uitvoering van de wet waren een aantal knelpunten geconstateerd, waaronder problemen in de communicatie tussen de uitvoeringsorganisaties en problemen met de informatievoorziening. De Universiteit Utrecht concludeerde dat deze knelpunten grotendeels waren opgelost. Tegelijkertijd bleek uit dit onderzoek dat ongeveer 20% van de veroordeelden aan wie een bevel tot celmateriaalafname was gegeven, zich niet had gemeld voor daadwerkelijke celmateriaalafname. En van 11% van de veroordeelden was wel celmateriaal afgenomen, maar

⁴ Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, *DNA van veroordeelden. Over de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden door het Openbaar Ministerie*, Den Haag 2018, p. 111 e.v.).

⁵ Zie nader de bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 31415, nr. 24, p. 6. De procureur-generaal bij de Hoge Raad had een (mogelijke) wetswijziging op dit punt gesuggereerd. Zie ook Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, *DNA van veroordeelden. Over de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden door het Openbaar Ministerie*, Den Haag 2018, p. 112 e.v.

bevonden zich geen DNA-profielen in de DNA-databank.⁶ De tekortkomingen van de Wet DNA-V kwamen concreet in het nieuws toen Bart van U. werd aangehouden als verdachte van de moord op oud-minister E. Borst-Eilers (maart 2014) en de moord op zijn zus (januari 2015). Van Bart van U., die inmiddels is veroordeeld voor beide moorden, bleek na een eerdere veroordeling in 2012 geen celmateriaal te zijn afgenomen, terwijl dat volgens de Wet DNA-V wel had moeten gebeuren. Als gevolg daarvan werd pas lang na de moord op E. Borst-Eilers een match gevonden tussen het op de plaats delict aangetroffen celmateriaal en het celmateriaal van Bart van U., en zat Van U. niet vast op het moment dat de moord op diens zus plaatsvond.

Het College van procureurs-generaal heeft naar aanleiding van deze tragische gebeurtenissen een onafhankelijke onderzoekscommissie ingesteld die de feiten en omstandigheden rond onder andere de celmateriaalafname bij Van U. moest achterhalen. Op 25 juni 2015 werd het rapport van de "Onderzoekscommissie strafrechtelijke beslissingen Openbaar Ministerie (OM) naar aanleiding van de zaak Bart van U." aangeboden. Deze commissie, onder voorzitterschap van R.J. Hoekstra, wees op verschillende tekortkomingen in de uitvoering van de Wet DNA-V. Eén daarvan betrof het probleem dat veroordeelden niet altijd reageerden op verzoeken tot celmateriaalafname en ook niet getraceerd konden worden, bijvoorbeeld omdat zij in het buitenland verbleven of geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland hadden. De Commissie Hoekstra deed als aanbeveling dat zou worden gekozen voor een alternatief systeem van celmateriaalafname. Dat systeem zou inhouden dat bij verdachten van misdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten al celmateriaal zou worden afgenomen tijdens het opsporingsonderzoek, meer in het bijzonder: bij de inverzekeringstelling. Dat celmateriaal zou dan moeten worden bewaard, om pas na een eventuele veroordeling te worden gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken in de DNA-databank.⁷ Aldus zou worden gewaarborgd dat het afgenomen celmateriaal niet voor andere doeleinden zou worden gebruikt.

Sinds het verschijnen van het rapport van de Commissie Hoekstra hebben de betrokken uitvoeringsorganisaties veel ondernomen om de geconstateerde gebreken in de uitvoering van de Wet DNA-V te herstellen. Zo is er een herstelactie bij het openbaar ministerie uitgevoerd om aan veroordeelden die ten onrechte geen bevel hadden gekregen tot het doen afnemen van celmateriaal, alsnog een bevel uit te vaardigen.⁸ De politie heeft zich gericht op het alsnog afnemen van celmateriaal van zoveel mogelijk veroordeelden, zowel met als zonder bekend adres in de Basisregistratie Personen (BRP). En er zijn verschillende maatregelen genomen om de huidige werkwijze wat betreft de uitvoering van de Wet DNA-V te verbeteren.⁹ Op de door het openbaar ministerie genomen maatregelen is toezicht uitgeoefend door de Commissie Hoekstra,¹⁰ de Inspectie voor Justitie en Veiligheid en de Procureur-Generaal bij de Hoge Raad.¹¹

Ongeveer gelijktijdig met voornoemde maatregelen heeft de Erasmus Universiteit Rotterdam in 2016 onder leiding van prof. mr. P.A.M. Mevis een onderzoek uitgevoerd naar de juridische houdbaarheid van de hiervoor genoemde aanbeveling van de Commissie Hoekstra om al bij de inverzekeringstelling celmateriaal af te nemen. De onderzoekers betwijfelden of de aanbeveling van de commissie verenigbaar was met artikel 8 EVRM. In artikel 8 EVRM is het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer neergelegd. Met het afnemen en bewaren van celmateriaal wordt op dat recht een inbreuk gemaakt. Die inbreuk kan worden gerechtvaardigd met het oog op het voorkomen van strafbare feiten, maar dan moet er wel een dringende maatschappelijke behoefte (*pressing social need*) voor deze maatregel zijn (artikel 8, tweede lid,

⁶ M.D. Taverne, J.F. Bijboer, M.F. Abdoel en S. Farooq, *DNA in de databank: de moeite waard?*, WODC 2012, p. 71. Het betreft een bijlage bij Kamerstukken II 2012/13, 31415, nr. 7.

⁷ R.J. Hoekstra, E. van Hoorn, L. de Wit en R. Zuijderhoudt, *Het rapport van de onderzoekscommissie strafrechtelijke beslissingen openbaar ministerie naar aanleiding van de zaak-Bart van U.*, 2015, p. 205.

⁸ Zie daarover de brief van 20 november 2015 aan de Tweede Kamer: "Verbeterprogramma Maatschappelijke Veiligheid van het Openbaar Ministerie."

⁹ Zie nader Kamerstukken 2016/17, 29279, nr. 357.

¹⁰ Zie in het bijzonder zijn Tweede Monitrorrapportage, bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 32399, nr. 90.

¹¹ Inspectie Justitie en Veiligheid, Onderzoek Verbeterprogramma Maatschappelijke Veiligheid OM. Eerste stand van zaken verbetermaatregelen. Het betreft een bijlage bij kamerstukken 2016/17, 29279, nr. 357. Zie ook Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden, *DNA van veroordeelden. Over de uitvoering van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden door het Openbaar Ministerie*, Den Haag 2018.

EVRM). En die dringende maatschappelijke behoefte zagen de onderzoekers niet. Daartoe voerden zij aan dat de groep verdachten van wie celmateriaal zou worden afgenomen ongedifferentieerd was, terwijl bovendien onzekerheid bestond of er wel een veroordeling zou volgen. Er zouden dus gevallen zijn waarin ten onrechte celmateriaal zou worden afgenomen. Bovendien zou de aanbeveling van de Commissie Hoekstra vooral voortkomen uit praktische problemen bij de toepassing van de bestaande wet en niet uit de constatering dat met een adequate toepassing van de bestaande wet desondanks het doel daarvan niet kon worden bereikt.¹² Ook de Afdeling advisering van de Raad van State was in een gevraagde voorlichting kritisch en oordeelde dat de dringende maatschappelijke behoefte aan een maatregel die het standaard afnemen en bewaren van celmateriaal van elke in verzekering gestelde verdachte behelsde, vooralsnog onvoldoende was aangetoond. De Afdeling wees eveneens op het feit dat de aanbeveling van de Commissie Hoekstra voortvloeide uit gesignaleerde uitvoeringsproblemen in de huidige praktijk. Het was volgens de Afdeling onduidelijk of de maatregel nog een zodanige toegevoegde waarde zou hebben, dat zij geacht kon worden te voldoen aan een dringende maatschappelijke behoefte, als die problemen zouden zijn opgelost of tot aanvaardbare proporties zouden zijn teruggebracht.¹³

Gelet op deze conclusies, heeft mijn ambtsvoorganger ervoor gekozen om eerst de effecten af te wachten van de reeds genomen structurele verbetermaatregelen in het werkproces van het afnemen van celmateriaal van veroordeelden. Een evaluatie van die maatregelen zou duidelijk maken of de geconstateerde problemen in de uitvoering van de Wet DNA-V tot aanvaardbare proporties zouden zijn teruggebracht en of de door de Commissie Hoekstra voorgestelde maatregel een zodanige toegevoegde waarde zou hebben, dat zij zou voldoen aan het vereiste van een dringende maatschappelijke behoefte als bedoeld in artikel 8, tweede lid, EVRM.¹⁴ Deze evaluatie heeft in 2018 in opdracht van het WODC plaatsgevonden. Uit dit onderzoek blijkt dat de aanbevelingen uit eerdere evaluaties en uit de bevindingen van de Commissie Hoekstra zijn opgepakt en voor een groot deel zijn geïmplementeerd. Daardoor functioneren de werkprocessen rond de uitvoering van de Wet DNA-V beter dan ten tijde van vorige evaluatie van de Wet DNA-V en het onderzoek van de Commissie Hoekstra. Niettemin wordt nog steeds niet van alle veroordeelden voor wie een bevel tot afname van celmateriaal is gegeven, celmateriaal afgenomen. Dit gegeven is volgens de onderzoekers inherent aan de inrichting van de Wet DNA-V. Veroordeelden zonder vaste woon- of verblijfplaats en veroordeelden met een buitenlands adres, die ten tijde van het bevel niet in detentie zitten, blijven vaak moeilijk traceerbaar. Ruim tien procent van de veroordeelden blijft ten onrechte buiten beeld, en dat is niet of nauwelijks meer te wijten aan de wijze waarop de Wet DNA-V wordt uitgevoerd, aldus de onderzoekers.¹⁵ Een in 2019 uitgevoerde impactanalyse laat zien dat van ongeveer 87% van de jaarlijks gegeven 28.000 bevelen op grond van de Wet DNA-V, daadwerkelijk celmateriaal is afgenomen.¹⁶

Ondanks alle inspanningen van de uitvoeringsorganisaties en de daarmee gepaard gaande verbeterlagen in het uitvoeringsproces rond de Wet DNA-V, wordt dus van dertien procent van de veroordeelden die op grond van de Wet DNA-V hun celmateriaal zouden moeten afstaan, geen celmateriaal afgenomen. Dat is onwenselijk, omdat het met de Wet DNA-V nagestreefde doel – het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten waarbij celmateriaal van daders wordt achtergelaten – op deze manier maar tot op zekere hoogte kan worden verwezenlijkt. Veroordeelden van wie ten onrechte geen celmateriaal is afgenomen, kunnen bestraffing ontlopen ten aanzien van eerder door hen gepleegde strafbare feiten waarbij zij

¹² P.A.M. Mevis, S. Bakker, J.S. Nan, B.A. Salverda en J. Verbaan, *Onderzoek naar de juridische houdbaarheid van het afnemen en bewaren van celmateriaal voor DNA-onderzoek voor de veroordeling*, Boom juridisch 2016, p. 99.

¹³ Voorlichting van de Afdeling advisering van de Raad van State over het afnemen van celmateriaal van verdachten op het moment van hun inverzekeringstelling en het bewaren daarvan met het oog op hun eventuele veroordeling. Bijlage bij Kamerstukken 2016/17, 29279, nr. 357.

¹⁴ Kamerstukken II 2016/17, 29279, nr. 357, p. 4.

¹⁵ P. Kruize en P. Gruter, *Lepelen met een vork. Evaluatie van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden*, WODC 2019, p. 188-189.

¹⁶ M. Goedvolk, J. Nijhuis, M. Sabiran en W. Stapel, *Rapportage Scenarioanalyse conservatoire afname van celmateriaal bij verdachten*, Significant 2019 (bijlage bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M).

celmateriaal hebben achtergelaten. En als zij nieuwe strafbare feiten plegen waarbij zij celmateriaal achterlaten, kunnen zij minder gemakkelijk worden opgespoord.

Tegen de achtergrond van de hiervoor genoemde onderzoeksresultaten is nogmaals onderzoek uitgevoerd naar de juridische houdbaarheid van verschillende alternatieve scenario's bij de uitvoering van de Wet DNA-V. Prof. mr. M. Hirsch Ballin concludeerde in haar onderzoek dat conservatoire celmateriaalafname, inhoudende dat van iedere in verzekering gestelde verdachte celmateriaal wordt afgenomen, een gerechtvaardigde inbreuk kan zijn op het recht op de persoonlijke levenssfeer, mits wordt voorzien in strikte waarborgen ter bescherming en beveiliging van de conservatoir bewaarde gegevens. Pas na een veroordeling mag het celmateriaal worden gebruikt ten behoeve van het bepalen en verwerken van een DNA-profiel; in alle andere gevallen dient het celmateriaal te worden vernietigd.

Ook zijn verschillende – hierna te bespreken – scenario's voor conservatoire afname van celmateriaal uitgewerkt. Daarbij is aandacht besteed aan de proportionaliteit en effectiviteit van die scenario's en aan de gevolgen wat betreft werklast bij de betrokken uitvoeringsorganisaties. Met het uitkomen van het hiervoor genoemde evaluatierapport van het WODC uit 2019, de uitwerking en cijfermatige onderbouwing van de verschillende scenario's voor conservatoire celmateriaalafname en de uitvoerige toets op de juridische houdbaarheid hiervan, is een sterke basis gelegd voor een wijziging van de Wet DNA-V die het mogelijk maakt om al in een eerder stadium van de strafprocedure celmateriaal af te nemen en te bewaren.

Een gunstig bijeffect van het naar voren halen van het moment van celmateriaalafname is dat de voor de opsporing te volgen werkwijze eenvoudiger wordt. Het huidige proces van afname van celmateriaal bij veroordeelden vormt met name voor de politie een arbeidsintensief proces. Dat komt doordat maar van een beperkt aantal veroordeelden in detentie hun celmateriaal wordt afgenomen. Een zeer groot deel van de veroordeelden dient door de politie te worden opgeroepen om op een zogenoemde DNA-contactdag celmateriaal te laten afnemen. Als veroordeelden niet op dat verzoek reageren, moeten zij worden opgespoord en aangehouden. Uit de hiervoor genoemde impactanalyse blijkt dat deze werkzaamheden de politie/Koninklijke Marechaussee en het openbaar ministerie veel capaciteit en tijd kosten.¹⁷ Als het celmateriaal wordt afgenomen op een moment dat de verdachte toch al in handen van de opsporing is, is het niet meer nodig om verdachten na een veroordeling op te sporen voor celmateriaalafname, hetgeen een flinke werklastbesparing zal opleveren.

3. Verhouding tot hoger recht

De afname van celmateriaal vormt een inbreuk op het in de artikelen 10 en 11 van de Grondwet en artikel 8 EVRM neergelegde recht op respect voor het privéleven, waaronder ook het recht op de onaantastbaarheid van het menselijk lichaam valt (in de Grondwet als *lex specialis* van artikel 10 neergelegd in artikel 11).¹⁸ Ook het opslaan van het celmateriaal, het bepalen van een DNA-profiel en het verwerken daarvan in de DNA-databank, vormen elk op zich inbreuken op de hiervoor genoemde grond- en mensenrechten. In dit verband kan ook worden gewezen op artikel 7 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (hier: het Handvest), waarin het recht op bescherming van persoonsgegevens is neergelegd.

Artikel 8 EVRM

Reeds het enkele opslaan van celmateriaal, zonder dat daaruit een DNA-profiel wordt bepaald, vormt een inbreuk op het recht op respect voor het privéleven, omdat in dergelijk materiaal een

¹⁷ Bijlage 3 bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M, p. 22.

¹⁸ EHRM 7 december 2006, nr. 29514/05 (Van der Velden/Nederland). In zijn rapport gaan Mevis e.a. ook in op de verenigbaarheid met de mogelijkheid van conservatoire celmateriaalafname met artikel 3 EVRM (verbod op foltering of onmenselijke of vernederende behandeling) en artikel 6 EVRM (het recht op een eerlijk proces). De conclusie van de onderzoekers met betrekking tot deze rechten luidt dat er geen spanning bestaat met conservatoire celmateriaalafname. Zie Mevis e.a. 2016, p. 13-19. Als de afname gepaard gaat met disproportioneel geweld, kan dat uiteraard anders liggen (vgl. EHRM 1 juni 2010, nr. 22978/05 (Gäfgen/Duitsland), par. 88).

rijkdom aan genetische informatie en gezondheidsinformatie ligt besloten en de snelle ontwikkelingen op het gebied van genetica en informatietechnologie nog niet precies kunnen worden overzien.¹⁹ Maar het recht op respect voor het privéleven en het recht op de onaantastbaarheid van het lichaam zijn niet absoluut. Beperkingen hierop zijn toegestaan, zolang deze bij of krachtens de wet zijn gesteld (aldus artikel 10 en 11 Grondwet) en, zo volgt uit artikel 8 EVRM, noodzakelijk zijn in een democratische samenleving in het belang van in het tweede lid van artikel 8 EVRM nader genoemde legitieme doelen. Om een inbreuk noodzakelijk in een democratische samenleving te doen zijn, is een dringende maatschappelijke noodzaak (*pressing social need*) vereist. De inbreuk moet proportioneel zijn ten opzichte van het nagestreefde doel en de redenen die de nationale autoriteiten aanvoeren ter rechtvaardiging van de inbreuk moeten relevant en voldoende (*relevant and sufficient*) zijn. In dat verband speelt de subsidiariteit een belangrijke rol; het moet duidelijk zijn dat andere, minder verstrekkende maatregelen niet of onvoldoende kunnen bijdragen aan het behalen van het legitieme doel. Uit artikel 8, tweede lid, EVRM en de rechtspraak van het EHRM blijkt dat het opsporen en voorkomen van strafbare feiten en de bescherming van de rechten en vrijheden van anderen als legitieme doelen worden beschouwd.²⁰ Het EHRM heeft daarbij oog voor de substantiële bijdrage die moderne technieken zoals DNA-onderzoek hebben geleverd aan de opsporing en vervolging van strafbare feiten.²¹

Over de huidige Wet DNA-V is in de memorie van toelichting uiteengezet dat is gestreefd naar een zo beperkt mogelijke inbreuk op de rechten van burgers, door te bepalen dat het DNA-onderzoek alleen wordt verricht bij personen die wegens ernstige misdrijven zijn veroordeeld en te vereisen dat de afname van celmateriaal voor DNA-onderzoek redelijkerwijs van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde.²² Met de mogelijkheid van conservatoire celmateriaalafname wordt een (ten opzichte van de bestaande wetgeving: nieuwe) inbreuk gemaakt op de fundamentele rechten van de betrokken burgers. Het afgenomen celmateriaal zal in beginsel langer worden bewaard dan nu gebeurt, omdat het ook al wordt bewaard gedurende een bepaalde periode *voorafgaand aan* een (mogelijke) veroordeling. Bovendien zal een inbreuk worden gemaakt op de rechten van verdachten in plaats van veroordeelden, dus ook op de rechten van personen die uiteindelijk niet zullen worden veroordeeld.

Uit de rechtspraak van het EHRM kan niet worden afgeleid dat een systeem waarin voorafgaand aan een veroordeling celmateriaal wordt afgenomen, niet is toegelaten.²³ Wel moet een wettelijke regeling volgens het EHRM een passende reikwijdte hebben en dient zij voldoende procedurele waarborgen te bevatten, zodat bescherming wordt geboden tegen willekeur en misbruik. De opslag van het celmateriaal mag niet langer duren dan nodig is, gelet op het nagestreefde doel. Alleen dan kan de maatregel worden beschouwd als noodzakelijk in een democratische samenleving. Verder heeft het EHRM erop gewezen dat moet worden voorkomen dat het enkele hebben van de status van verdachte ertoe leidt dat het DNA-profiel voor onbepaalde tijd wordt verwerkt in een DNA-databank, omdat daarin een gevaar voor stigmatisering schuilt, in die zin dat geen onderscheid wordt gemaakt tussen verdachten en veroordeelden. Dat staat op gespannen voet met de in artikel 6 EVRM neergelegde onschuldpresumptie.²⁴ Zoals hierna zal worden uiteengezet, voldoet het wetsvoorstel aan deze voorwaarden en zal de conservatoire celmateriaalafname met verschillende waarborgen worden omkleed.

Artikel 7 Handvest, de Algemene verordening gegevensbescherming en Richtlijn 2016/680

Als het gaat om de verwerking van de door afname van celmateriaal verkregen persoonsgegevens, is het ook van belang te wijzen op de in dat verband relevante EU-regelgeving. In Richtlijn (EU) 2016/680 van 27 april 2016 betreffende de bescherming van natuurlijke personen in verband met

¹⁹ EHRM [GC] 4 december 2008, nrs. 30562/04 en 30566/04 (S. en Marper t. Verenigd Koninkrijk), par. 70-77.

²⁰ S. en Marper/Verenigd Koninkrijk, par. 100.

²¹ S. en Marper/Verenigd Koninkrijk, par. 105.

²² Kamerstukken II 2002/03, 28685, nr. 3, p. 15-16.

²³ M. Hirsch Ballin, "Advies over de toets 'Juridische houdbaarheid alternatieve scenario's uitvoering Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden", 2019, p. 12-13 (bijlage bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M).

²⁴ S. en Marper/Verenigd Koninkrijk, par. 122.

de verwerking van persoonsgegevens door bevoegde autoriteiten met het oog op de voorkoming, het onderzoek, de opsporing en de vervolging van strafbare feiten of de tenuitvoerlegging van straffen, en betreffende het vrije verkeer van die gegevens en tot intrekking van Kaderbesluit 2008/977/JBZ van de Raad (hierna: Richtlijn 2016/680) zijn regels neergelegd over de verwerking van persoonsgegevens met het oog op de voorkoming, het onderzoek, de opsporing of de vervolging van strafbare feiten of de tenuitvoerlegging van straffen. Deze richtlijn is geïmplementeerd in de Wet politiegegevens (Wpg) en de Wet justitiële en strafvorderlijke gegevens (Wjsg). De inhoud van de richtlijn werkt aldus via voornoemde wetten door als het gaat om de verwerking van persoonsgegevens door de politie en het openbaar ministerie.

Daarnaast moeten ook de Algemene verordening gegevensbescherming (hierna: AVG) en de Uitvoeringswet AVG worden vermeld. Weliswaar is de AVG niet van toepassing op de verwerking van persoonsgegevens door de bevoegde autoriteiten met het oog op de voorkoming, het onderzoek, de opsporing en de vervolging van strafbare feiten of de tenuitvoerlegging van straffen, met inbegrip van de bescherming tegen en de voorkoming van gevaren voor de openbare veiligheid (daarop ziet Richtlijn 2016/680), maar de AVG is niettemin relevant waar het de verwerking van persoonsgegevens door het NFI betreft. Het NFI kan namelijk niet altijd worden aangemerkt als "bevoegde autoriteit" als bedoeld in Richtlijn 2016/680. Daarom is eerder de keuze gemaakt om de in de AVG neergelegde regels integraal van toepassing te doen zijn op de verwerking van persoonsgegevens door het NFI.²⁵

In artikel 10 van Richtlijn 2016/680 is neergelegd dat de verwerking van (onder meer) genetische en biometrische gegevens slechts is toegelaten wanneer de verwerking strikt noodzakelijk is, geschiedt met inachtneming van passende waarborgen voor de rechten en vrijheden van de betrokkene en – voor zover hier van belang – bij het Unierecht of lidstatelijke recht is toegestaan. In artikel 9 AVG is bepaald dat de verwerking van (onder meer) biometrische en genetische gegevens is verboden, tenzij aan één van de in het tweede lid van artikel 9 genoemde voorwaarden is voldaan. Eén van die voorwaarden is dat de verwerking noodzakelijk is om redenen van zwaarwegend algemeen belang, op grond van Unierecht of lidstatelijk recht, waarbij de evenredigheid met het nagestreefde doel wordt gewaarborgd, de wezenlijke inhoud van het recht op bescherming van persoonsgegevens wordt geëerbiedigd en passende en specifieke maatregelen worden getroffen ter bescherming van de grondrechten en de fundamentele belangen van de betrokkene.

Op 23 januari 2023 heeft het Hof van Justitie van de Europese Unie zich uitgesproken over de verwerking van biometrische en genetische gegevens door politiediensten.²⁶ In de verwijzingsbeschikking stond een Bulgaarse regeling centraal, die verplichtte tot het systematisch verzamelen van onder meer celmateriaal van elke in verdenking gestelde persoon van een "ambtshalve vervolgbaar en opzettelijk gepleegd strafbaar feit" voor het opstellen van een DNA-profiel. Het Hof van Justitie oordeelde naar aanleiding van gestelde prejudiciële vragen dat artikel 10 van Richtlijn 2016/680 de verwerking van biometrische en genetische gegevens slechts toestaat indien dat "strikt noodzakelijk" is. Het Hof overwoog dat in artikel 6 van de richtlijn verschillende categorieën van betrokkenen worden genoemd van wie gegevens kunnen worden verwerkt, waaronder (onder a) personen ten aanzien van wie gegronde vermoedens bestaan dat zij een strafbaar feit hebben gepleegd of zullen plegen. Deze bepaling verzet zich volgens het Hof niet tegen een nationale wettelijke regeling die voorziet in de verzameling onder dwang van biometrische en genetische gegevens met het oog op de registratie ervan, waarbij deze gegevens betrekking hebben op personen ten aanzien van wie er voldoende bewijs is verzameld dat zij opzettelijk een ambtshalve vervolgbaar strafbaar feit hebben gepleegd, en die op die grond in verdenking zijn gesteld. Wel is het systematisch verzamelen van biometrische en genetische gegevens van iedere in verdenking gestelde persoon van een ambtshalve vervolgbaar en opzettelijk gepleegd strafbaar feit, in beginsel in strijd met artikel 10 van Richtlijn 2016/680. Een dergelijke nationale wettelijke regeling kan er volgens het Hof van Justitie namelijk toe leiden dat

²⁵ Kamerstukken II 2017/18, 34 939, nr. 3, p. 22.

²⁶ HvJ EU 23 januari 2023, C-205/21 (V.S., in tegenwoordigheid van Ministerstvo na vatreshnite raboti, Glavna direksia za borba s organiziranata prestapnost).

op ongedifferentieerde en algemene wijze biometrische en genetische gegevens van de meeste in verdenking gestelde personen worden verzameld. Het Hof overwoog in dat verband dat het begrip „ambtshalve vervolgbaar en opzettelijk gepleegd strafbaar feit” bijzonder algemeen is en van toepassing kan zijn op een groot aantal strafbare feiten, ongeacht de aard en de ernst ervan. Onder die omstandigheden kan niet worden gezegd dat de verwerking van gevoelige gegevens “strikt noodzakelijk” is.

In paragraaf 2 kwam aan de orde dat onderzoekers van de Erasmus Universiteit, evenals de Afdeling advisering van de Raad van State, in 2016 tot de conclusie kwamen dat conservatoire celmateriaalafname de toets aan artikel 8 EVRM niet zou kunnen doorstaan. De maatschappelijke noodzaak van de maatregel was volgens hen onvoldoende aangetoond, terwijl bovendien niet duidelijk was of met een adequate toepassing van het huidige wettelijke kader dezelfde doelstellingen zouden kunnen worden bereikt. Daarover kan nu het volgende worden opgemerkt. Zoals in paragraaf 2 is uiteengezet, is alles op alles gezet om de uitvoering van de bestaande wetgeving te optimaliseren. Dat heeft tot de nodige verbeteringen geleid, maar tegelijkertijd is gebleken dat ook onder optimale omstandigheden van dertien procent van de veroordeelden die op grond van de Wet DNA-V hun celmateriaal zouden moeten afstaan, geen celmateriaal wordt afgenomen. De Wet DNA-V heeft met andere woorden de grenzen van zijn huidige kunnen bereikt. Daarmee is tegelijkertijd de noodzaak van aanvullende wetgeving aangetoond. Want als het ons ernst is met het nastreven van het met de Wet DNA-V beoogde doel van het voorkomen en opsporen van strafbare feiten – en die ernst is na de veroordeling van Bart van U. op zeer pijnlijke wijze duidelijk geworden – zullen er maatregelen moeten worden genomen om het succespercentage van 87 procent richting de 100 procent te trekken. Een regeling waarin conservatoire celmateriaalafname mogelijk wordt gemaakt, draagt daar in belangrijke mate aan bij, terwijl de extra inbreuk die wordt gemaakt op de rechten van de verdachte, tot een minimum zal worden beperkt. Het celmateriaal wordt alleen afgenomen van verdachten van een voorlopige hechtenis-misdrijf, zal in een beveiligde omgeving worden bewaard en zal pas na een veroordeling mogen worden gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken in de DNA-databank. De waarborgen waarmee de conservatoire celmateriaalafname zal worden omgeven, teneinde deze ook in overeenstemming te doen zijn met hogere regelgeving, zullen in paragraaf 5 uitgebreid aan de orde komen.

4. Hoofdpijnen van het wetsvoorstel

De categorie personen voor wie het moment van celmateriaalafname wordt vervroegd

Met betrekking tot het precieze moment van celmateriaalafname zijn verschillende scenario's mogelijk. In een door onderzoeksbureau Significant uitgevoerde impactanalyse zijn van vier scenario's – die in nauwe samenwerking met de betrokken uitvoeringsorganisaties naar voren zijn gebracht – de effectiviteit, proportionaliteit en de gevolgen in werklust in kaart gebracht. Met effectiviteit wordt bedoeld op de mate waarin het scenario bijdraagt aan het verwezenlijken van het doel van de Wet DNA-V: het uiteindelijk in de DNA-databank kunnen opnemen van alle DNA-profielen van veroordeelden op wie de wet van toepassing is. Proportionaliteit hangt samen met de vraag hoe vaak – naar later blijkt – onterecht celmateriaal is afgenomen, omdat de verdachte niet wordt veroordeeld of niet wordt veroordeeld voor een feit naar aanleiding waarvan volgens de huidige wet celmateriaal zou moeten worden afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. Het meest proportioneel is het scenario waarbij het minste aantal setjes celmateriaal hoeft te worden vernietigd.

De onderzochte scenario's houden kort gezegd in dat celmateriaal wordt afgenomen van 1) iedere in verzekering gestelde verdachte, 2) iedere in bewaring gestelde verdachte, 3) iedere wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf aangehouden of verhoorde verdachte en 4) iedere verdachte op wie aan het eind van een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling nog een verdenking rust wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf. In dit laatste scenario wordt celmateriaal afgenomen van verdachten die na een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling nog verdachte zijn, maar in vrijheid worden gesteld, en van verdachten ten aanzien van wie de bewaring wordt gevorderd. Bij elk scenario is nog een aantal sub-scenario's

onderscheiden.²⁷ Ook is steeds onderscheid gemaakt tussen de situatie waarin celmateriaal zou worden afgenomen van iedere verdachte, en de situatie waarin alleen celmateriaal zou worden afgenomen van verdachten zonder vaste woon- of verblijfplaats.

Van alle doorgerekende scenario's is in een eerder aan de Tweede Kamer toegezonden analyse de juridische houdbaarheid beoordeeld.²⁸ Kort samengevat blijkt uit deze analyse dat de scenario's waarin alleen celmateriaal wordt afgenomen van verdachten zonder vaste woon- of verblijfplaats kwetsbaar zijn. Er zullen zich namelijk gevallen voordoen waarin de verdachte geen vaste woon- of verblijfplaats heeft, maar zich wel meldt voor het afnemen van celmateriaal. En, andersom, gevallen waarin de verdachte wel een opgegeven adres heeft, maar daar feitelijk niet woont, niet komt opdagen voor het afnemen van celmateriaal en onvindbaar blijkt te zijn. Het hebben van een vaste woon- of verblijfplaats vormt met andere woorden geen garantie dat celmateriaal wordt afgenomen. Daarbij komt dat de scenario's waarin van alle verdachten celmateriaal wordt afgenomen, effectiever zijn: volgens de impactanalyse zal in deze scenario's van een veel hoger percentage van de personen van wie volgens de Wet DNA-V celmateriaal moet worden afgenomen, daadwerkelijk celmateriaal worden afgenomen. De scenario's 1.a (van elke in verzekering gestelde verdachte wordt celmateriaal afgenomen²⁹) en 4.1a (van iedere verdachte op wie aan het eind van een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling nog een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf rust, wordt celmateriaal afgenomen³⁰) komen naar voren als de meest effectieve en proportionele scenario's. In het bijzonder geldt daarbij het volgende:

Een wettelijke regeling die het mogelijk maakt om bij alle verdachten die in verzekering worden gesteld celmateriaal af te nemen (scenario 1.a) scoort op effectiviteit behoorlijk hoog: 96% van de gevallen waarin de Wet DNA-V verplicht om een DNA-profiel in de DNA-databank op te nemen, worden hiermee gedekt. Het is daarnaast meer proportioneel dan het scenario waarin celmateriaal wordt afgenomen van iedere persoon op wie na een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling nog een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf rust (scenario 4.1a). In scenario 4.1a moet namelijk jaarlijks van 17.400 verdachten het afgenomen celmateriaal worden vernietigd, omdat – naar later blijkt – ten onrechte celmateriaal is afgenomen; in scenario 1.a geldt dit voor een beperkter aantal van 4.600 verdachten. Scenario 1.a is echter niet maximaal effectief, en dat is scenario 4.1a wel. In scenario 1.a zal als gezegd van 96 procent van de gevallen waarin volgens de Wet DNA-V celmateriaal moet worden afgenomen, afname daadwerkelijk plaatsvinden. In scenario 4.1a geldt een effectiviteitspercentage van 99 procent. Procentueel lijkt dat verschil beperkt, maar in absolute aantallen ligt dat anders. In scenario 1.a is van 1.100 personen die onder het bereik van de Wet DNA-V vallen, geen celmateriaal beschikbaar. In scenario 4.1a is dat aantal personen volgens de impactanalyse marginaal. Jaarlijks worden nu op grond van de Wet DNA-V ongeveer 28.000 bevelen afgegeven.

Omdat scenario 4.1.a een sluitend systeem oplevert, is voor dit scenario gekozen.³¹ Het is immers van groot belang dat, nu de beperkingen van de huidige Wet DNA-V zijn komen vast te staan, de wet zodanig wordt aangepast dat van personen die binnen het bereik van de wet vallen, altijd celmateriaal voorhanden is. Als wordt gekozen voor scenario 1.a blijven 1.100 personen uit beeld en dat vind ik een onwenselijke situatie. Scenario 4.1.a kent die tekortkoming niet, terwijl met dit scenario – meer dan in bijvoorbeeld het derde scenario – wordt beoogd onnodige afnames zoveel te voorkomen, door pas celmateriaal af te nemen in de loop van de termijn voor het ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling. Als op dat moment blijkt dat niet (langer) sprake is van een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf, zal celmateriaalafname achterwege

²⁷ M. Goedvolk, J. Nijhuis, M. Sabiran en W. Stapel, *Rapportage Scenarioanalyse conservatoire afname van celmateriaal bij verdachten*, Significant 2019 (bijlage bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M). De scenario's zijn nog verder onderverdeeld in sub-scenario's. Voor een bespreking daarvan verwijs ik naar deze impactanalyse en de toetsing van de juridische houdbaarheid daarvan (Bijlage 4 bij Kamerstukken II 32168, M ("Juridische houdbaarheid alternatieve scenario's uitvoering Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden)).

²⁸ Bijlage 4 bij Kamerstukken II 32168, M ("Juridische houdbaarheid alternatieve scenario's uitvoering Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden).

²⁹ Het gaat in dit scenario om ongeveer 18.800 conservatoire celmateriaalafnames per jaar.

³⁰ In dit scenario wordt jaarlijks van 40.300 personen celmateriaal afgenomen.

³¹ Kamerstukken II 2020/21, 31415, nr. 28.

blijven. Dat is bijvoorbeeld het geval als er al een sepotbeslissing is genomen, of als opsporingsambtenaren besluiten geen proces-verbaal op te maken en in te sturen omdat duidelijk is dat zij de verkeerde persoon voor zich hebben. Ook als gedurende voornoemde termijn een geldboete wordt opgelegd (doorgaans in de vorm van een strafbeschikking), zal geen celmateriaal worden afgenomen. In geval van het opleggen van een dergelijke straf kan immers geen bevel worden afgegeven om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken.

Van belang is ten slotte dat uit een door de betrokken organisaties uitgevoerd haalbaarheidsonderzoek blijkt dat de politie en de Koninklijke Marechaussee scenario 4.1.a uitvoerbaar achten en de daartoe benodigde aanpassingen in het werkproces adequaat kunnen inregelen.³² De werklastbesparing die als gevolg van de keuze voor scenario 4.1a wordt bereikt, is daarnaast groter dan de werklastbesparing die met scenario 1.a zou kunnen worden bereikt.

Celmateriaalafname binnen de termijnen van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling

Hiervoor kwam aan de orde dat het celmateriaal in het gekozen scenario wordt afgenomen bij iedere verdachte op wie na een termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling nog een verdenking rust wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf. Dat kan het geval zijn als de verdachte na het ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling weer in vrijheid wordt gesteld maar nog steeds als verdachte wordt aangemerkt, of als de officier van justitie heeft besloten de bewaring van de verdachte te vorderen. In de praktijk zal dat vaak betekenen dat aan het eind van de termijn voor het ophouden voor onderzoek of de inverzekeringstelling celmateriaal zal moeten worden afgenomen.³³ Door pas zo laat mogelijk in de termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling celmateriaal af te nemen, wordt voorkomen dat onnodig vaak celmateriaal wordt afgenomen (namelijk van personen die na enkele uren ophouden voor onderzoek of na enkele dagen inverzekeringstelling geen verdachten meer blijken te zijn van voorlopige hechtenis-misdrijven). Het celmateriaal zal moeten worden afgenomen binnen de bestaande termijnen van ophouden voor onderzoek (artikel 56a, tweede lid, Sv) en inverzekeringstelling (artikel 58, tweede lid, Sv). In de artikelsgewijze toelichting wordt hier nader op ingegaan.

Als de verdachte niet in vrijheid wordt gesteld omdat zijn bewaring wordt gevorderd, wordt het celmateriaal zo spoedig mogelijk afgenomen nadat is besloten tot die vordering over te gaan. Dat kan zo nodig ook nog gebeuren als de verdachte al daadwerkelijk in bewaring is gesteld, of gevangen wordt gehouden. Op deze mogelijkheid kan worden teruggevallen als is verzuimd om het celmateriaal eerder in de procedure af te nemen. Ook als de gevangenneming van de verdachte wordt bevolen kan celmateriaal worden afgenomen. Dat is in het licht van de ratio van deze wet goed te rechtvaardigen. Naarmate de verdachte langer vastzit, zal de verdenking die tegen hem bestaat, zwaarder moeten zijn (vgl. de vereiste ernstige bezwaren voor voorlopige hechtenis). Als celmateriaal al mag worden afgenomen na een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling, is het moeilijk te beargumenteren waarom dat niet langer zou mogen gebeuren als de verdachte voorlopig is gehecht en – om wat voor reden dan ook – eerder nog geen celmateriaal is afgenomen. Het proces van conservatoire celmateriaalafname wordt echter ingericht op afname van het celmateriaal op het politiebureau of bij de KMar, dus in de fase voorafgaand aan de aanvang van de voorlopige hechtenis. Het zal slechts in uitzonderingsgevallen voorkomen dat het celmateriaal moet worden afgenomen tijdens de voorlopige hechtenis.

Bevoegde autoriteit voor de afname van het celmateriaal

De regeling over de afname van celmateriaal wijzigt op het punt van de primair bevoegde autoriteit voor celmateriaalafname. In de huidige regeling wordt het celmateriaal afgenomen door een arts of een verpleegkundige, of – indien de veroordeelde daartegen geen bezwaar maakt³⁴ –

³² Rapport van het OM, politie, KMar, NFI, CJIB en Justid, *Haalbaarheidsonderzoek conservatoire afname celmateriaal bij verdachten*, p. 40. Betreft een bijlage bij Kamerstukken II 2020/21, 31415, nr. 28.

³³ Als na het ophouden voor onderzoek de inverzekeringstelling wordt bevolen, wordt er logischerwijs pas na een periode van inverzekeringstelling celmateriaal afgenomen.

³⁴ Vgl. artikel 3, derde lid, van het DNA-Besluit in strafzaken.

door een daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar (of, als afname plaatsvindt in Penitentiare Inrichting of Justitiële Jeugdinrichting, door een daartoe door de directeur aangewezen persoon).³⁵ In de praktijk is op het politiebureau de opsporingsambtenaar vrijwel altijd degene die, door middel van het afnemen van wangslim, celmateriaal afneemt. In geval van gering verzet wordt teruggevallen op de afname van haarwortels, hetgeen eveneens een handeling is die de opsporingsambtenaar mag verrichten. Bij de afname van bloed of haarwortels kan indien nodig gepast geweld worden toegepast door de opsporingsambtenaar ten einde de afname ook daadwerkelijk te realiseren. Afname van haarwortels is zeldzaam; hetzelfde geldt voor afname van bloed. Volgens het uitgevoerde haalbaarheidsonderzoek zullen er van beide soorten celmateriaal gemiddeld vijftien monsters in de conservatoire opslag worden bewaard, op een totaal van (jaarlijks) meer dan 40.000 monsters.³⁶

In lijn met deze praktijk worden de Wet DNA-V en het Besluit DNA-onderzoek in strafzaken (hierna: DNA-besluit) zo aangepast, dat de afname van wangslim (of, in voorkomende gevallen, haarwortels) door een daartoe aangewezen persoon – doorgaans de opsporingsambtenaar – de regel zal zijn, en dat enkel indien dat om bijzondere geneeskundige redenen of vanwege het verzet van de veroordeelde onwenselijk is of geen geschikt celmateriaal oplevert, wordt teruggevallen op de mogelijkheid van bloedafname door een arts of verpleegkundige. Los van het feit dat daarmee een staande praktijk wettelijk wordt verankerd, zijn voor die keuze de volgende argumenten aan te voeren. Allereerst vormt de handeling voor wangslimafname slechts een beperkte inbreuk op het recht op de lichamelijke integriteit: een wattenstaafje wordt langs de binnenzijde van de wang geveegd om wat slijmvlies weg te nemen. Het is een volstrekt pijnloze en bovendien zeer eenvoudige handeling. Er zijn geen medische gronden die zich verzetten tegen afname door een opsporingsambtenaar indien deze een op de afname van wangslim (en, in voorkomende gevallen: haarwortels) afgestemde opleiding heeft gevolgd. Wettelijke verankering van de bestaande praktijk is verder van belang om te kunnen bewerkstelligen dat celmateriaal zo spoedig mogelijk wordt afgenomen binnen de geldende termijnen van ophouden voor onderzoek of in verzekeringstelling. Zeker waar het gaat om de relatief korte termijn van ophouden voor onderzoek – negen uren – zal het, gelet op het feit dat celmateriaalafname doorgaans aan het eind van die termijn zal plaatsvinden, in de praktijk lastig zijn om een arts of verpleegkundige te vinden die op tijd celmateriaal kan afnemen. Door de bevoegdheid tot celmateriaalafname primair bij de daartoe bevoegde opsporingsambtenaar te leggen, wordt dat probleem ondervangen. In zeldzame gevallen waarin celmateriaalafname alleen kan plaatsvinden door bloed af te nemen, zal nog wel een arts of verpleegkundige moeten worden ingeschakeld. Als dat niet lukt binnen de termijnen van ophouden voor onderzoek of in verzekeringstelling en de verdachte in vrijheid moet worden gesteld, kan het afnemen van celmateriaal niet plaatsvinden. Dan zal moeten worden teruggevallen op het bestaande wettelijke kader voor celmateriaalafname na de veroordeling.

Eenmalige celmateriaalafname

In eerder overleg met de Tweede Kamer over dit onderwerp, is het belang benadrukt van een beveiligde opslag van conservatoir afgenomen celmateriaal, en het met "dikke betonnen en juridische muren" omkaderen van die opslag, om te voorkomen dat het celmateriaal wordt gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken, voordat is voldaan aan de vereisten die de Wet DNA-V stelt aan het bepalen en verwerken van een DNA-profiel.³⁷ De regering onderkent dat het van groot belang is dat het celmateriaal dat conservatoir is afgenomen, niet wordt gebruikt totdat daar een rechtsgrond voor is. Wanneer conservatoir celmateriaal van de verdachte wordt afgenomen, zal dat daarom in een aparte, beveiligde opslag worden bewaard bij een daartoe aangewezen centrale beheerorganisatie.

Bij het voorgaande is het volgende van belang. Het uitgangspunt zal zijn dat van elke verdachte of veroordeelde slechts éénmaal celmateriaal zal worden afgenomen. Dat betekent concreet dat als

³⁵ Vgl. artikel 8 van de Regeling DNA-onderzoek in strafzaken.

³⁶ Rapport van het OM, politie, KMar, NFI, CJIB en Justid, *Haalbaarheidsonderzoek conservatoire afname celmateriaal bij verdachten*, p. 25. Betreft een bijlage bij Kamerstukken II 2020/21, 31415, nr. 28.

³⁷ Vgl. onder meer *Kamerstukken II 2019/20*, 31415, nr. 26, p. 7.

er al eerder conservatoir celmateriaal van de verdachte is opgeslagen (en daarmee al dan niet een DNA-profiel is bepaald en verwerkt), dat niet nogmaals zal gebeuren. De situatie kan zich voordoen dat er al celmateriaal van de verdachte conservatoir is afgenomen en centraal is opgeslagen, en de officier van justitie of de rechter-commissaris op grond van de relevante bepalingen in het Wetboek van Strafvordering DNA-onderzoek wil en kan verrichten. Het reeds in het kader van de Wet DNA-V conservatoir afgenomen en opgeslagen celmateriaal kan dan worden gebruikt om dit onderzoek te verrichten. In dergelijke gevallen wordt – als voldaan is aan de toepassingscriteria – de relevante strafvorderlijke bevoegdheid uitgeoefend, maar hoeft er niet eerst celmateriaal bij de verdachte te worden afgenomen. Om dit mogelijk te maken, worden aan de regeling over het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering twee bepalingen toegevoegd (zie daarover uitgebreid de artikelsgewijze toelichting).

Een systeem met eenmalige celmateriaalafname heeft als voordeel dat de inbreuk op de lichamelijke integriteit tot een minimum wordt beperkt. Er wordt immers niet vaker celmateriaal afgenomen dan nodig. Bovendien worden er niet méér persoonsgegevens van de verdachte bewaard dan nodig en wordt geen onnodig beslag gelegd op de beperkte capaciteit van het openbaar ministerie, de politie en het NFI. Ten slotte wordt met deze werkwijze voorkomen dat de centrale opslag meerdere monsters celmateriaal van dezelfde persoon zal gaan bevatten, hetgeen de foutgevoeligheid vergroot. Er komen kortom “dikke betonnen en juridische muren” om het conservatoir opgeslagen celmateriaal te liggen, die voorkomen dat het celmateriaal wordt gebruikt als daar geen geldige titel voor is. Maar als er wel een geldige titel is, gelegen in het Wetboek van Strafvordering of in de Wet DNA-V, kan het celmateriaal worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. Benadrukt wordt dat hiermee expliciet géén uitbreiding plaatsvindt van de mogelijkheden om DNA-onderzoek te verrichten. Het gaat er slechts om, dat de afname van celmateriaal in gevallen waarin dat nodig is voor DNA-onderzoek, achterwege kan blijven als blijkt dat van de verdachte of veroordeelde al eerder celmateriaal is afgenomen.

Een systeem als hiervoor geschetst vergt een robuuste en ketenbrede ICT-voorziening met een overzichtelijke administratie waarin wordt bijgehouden van wie er celmateriaal is opgeslagen en welke titels er bestaan voor het bewaren van het celmateriaal. Twee belangrijke componenten van deze administratie worden gevormd door de celmateriaaladministratie en de claimadministratie. De celmateriaaladministratie legt vast welk celmateriaal er is, waar zich dat bevindt en wat ermee is gedaan. Zij bevat aldus een complete “chain of custody” van het afgenomen celmateriaal. Het staat de betrokken organisaties voor ogen dat deze administratie actueel is en “real time” informatie bevat, zodat voor alle organisaties zichtbaar is of er conservatoir celmateriaal bij de verdachte is afgenomen en zo ja, waar dat zich bevindt (nog op het politiebureau, onderweg naar de beheerorganisatie, opgeslagen bij de beheerorganisatie). Ook kan aan de hand van deze administratie worden nagegaan of met het celmateriaal een DNA-profiel is bepaald, dat vervolgens is opgenomen in de DNA-databank voor strafzaken. De claimadministratie registreert welke lopende verdenkingen wegens voorlopige hechtenis-misdrijven er zijn tegen een persoon, als gevolg waarvan het celmateriaal bewaard moet blijven. De juridische titel om het celmateriaal te bewaren, wordt in de hiervoor beschreven ICT-infrastructuur dus aangeduid als een ‘claim’. De claimadministratie registreert de juridische titels om het celmateriaal te kunnen afnemen en bewaren. Op één monster celmateriaal kunnen dus meerdere claims, oftewel juridische titels of grondslagen, rusten om het celmateriaal te mogen bewaren. Dat betekent tevens dat op één monster celmateriaal meerdere bewaarregimes van toepassing kunnen zijn. In de artikelsgewijze toelichting komt dit verder aan de orde.

Hoewel het uitgangspunt zal zijn dat eenmalig celmateriaal wordt afgenomen, is in de wettekst als ‘noodventiel’ de mogelijkheid opengehouden dat de officier van justitie of rechter-commissaris – ook als al eerder celmateriaal is afgenomen – toch beveelt dat opnieuw celmateriaal wordt afgenomen. Die mogelijkheid zal alleen bestaan als de officier van justitie of rechter-commissaris DNA-onderzoek wil verrichten in het belang van het strafvorderlijk onderzoek (de artikelen 151a e.v. en 195a e.v. Sv) en er bovendien een onderzoeksbelang bestaat om met het oog daarop opnieuw celmateriaal af te nemen. Het zal gaan om uitzonderlijke situaties. Voor voorbeelden wordt verwezen naar het artikelsgewijs deel van de toelichting. Door de betrokken

uitvoeringsorganisaties – in het bijzonder het openbaar ministerie en het NFI – zal een proces moeten worden ingericht waarin wordt omgegaan met het bestaan van twee monsters celmateriaal – en potentieel twee DNA-profielen – van dezelfde persoon. Daarmee bestaat al ervaring, zodat op dit vlak, geen problemen worden verwacht. Dat geldt temeer aangezien het om uitzonderingssituaties zal gaan.

Procedure bij de afname van het celmateriaal

Van groot belang is dat wordt voorzien in een uitgebreid kader aan procedurele waarborgen, zodat bescherming wordt geboden tegen willekeur en misbruik, en de opslag van het celmateriaal niet langer duurt dan nodig is. Een zo foutloos mogelijke uitvoering van de wet is een randvoorwaarde voor het conservatoir afnemen van celmateriaal. De integriteit van een nieuwe wettelijke systematiek valt of staat met het kunnen garanderen van de veiligheid van de opslag, het beheer, het transport en de vernietiging van het conservatoir afgenomen celmateriaal.³⁸

Om een zo sluitend en betrouwbaar mogelijk systeem te creëren, is het van belang dat de celmateriaalafname en het vervolg daarvan – de transport, opslag en vernietiging van het celmateriaal – nauwkeurig en volgens vaste werkvoorschriften geschiedt. Experts van de betrokken ketenorganisaties hebben daaraan in het eerder genoemde haalbaarheidsonderzoek uitgebreid aandacht besteed en hebben zich ook daarna tijdens verschillende gelegenheden gebogen over de wijze waarop de procedure rond het afnemen van celmateriaal er uit zou moeten komen te zien. Zij schetsen de te volgen procedure kort gezegd als volgt. Naar geldend recht wordt de aangehouden verdachte van een voorlopige hechtenis-misdrijf na zijn voorgeleiding op het politiebureau geïdentificeerd – en, als dat nog niet eerder is gebeurd, geregistreerd in de strafrechtsketendatabank – met behulp van de zogenoemde BVID-zuil (Basis Voorziening Identiteitsvaststelling). Met behulp van deze zuil kunnen opsporingsambtenaren biometrische gegevens (zoals vingerafdrukken) afnemen en een foto maken. De gegevens van de verdachte die bij die identificatie worden getoond, laten op grond van artikel 2 van het Besluit identiteitsvaststelling verdachten en veroordeelden onder meer zien of er een DNA-profiel van de verdachte in de DNA-databank is opgenomen. Deze bepaling zal aldus worden gewijzigd, dat ook zichtbaar zal worden of van de verdachte al eerder conservatoir celmateriaal is afgenomen en is opgeslagen bij de beheerorganisatie. Als na een periode van ophouden voor onderzoek of in verzekeringstelling nog sprake is van een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf, zal celmateriaal worden afgenomen. Om er zeker van te zijn dat het af te nemen celmateriaal hoort bij de persoon van de verdachte zoals eerder is geïdentificeerd, zal de identiteit van de verdachte voorafgaand aan de celmateriaalafname met behulp van de BVID-zuil worden geverifieerd. Daarna vindt de celmateriaalafname plaats. Het afgenomen celmateriaal wordt, zoals dat nu ook al gebeurt, voorzien van een sporenidentificatienummer (SIN), in een verpakking gedaan en verzegeld. Daarnaast wordt er een proces-verbaal opgemaakt waarin verslag wordt gedaan van de celmateriaalopname, en waarin voornoemd SIN wordt opgenomen, evenals de – via de BVID-zuil geverifieerde – persoonsgegevens van de verdachte. Het geheel wordt tot het moment van verzending naar de beheerorganisatie op een deugdelijke manier en op een veilige plaats bewaard en wordt na verzending opgeslagen en beheerd bij de beheerorganisatie. Als er al eerder celmateriaal is afgenomen, wordt voornoemd proces niet herhaald, maar wordt een nieuwe juridische grondslag (“claim”) gekoppeld aan het reeds opgeslagen monster celmateriaal.

In het haalbaarheidsonderzoek is geadviseerd om de verantwoordelijkheid voor het beheer van het celmateriaal onder te brengen bij een bestaande overheidsorganisatie. In een eerdere brief aan de Tweede Kamer heeft mijn ambtsvoorganger aangekondigd dat advies over te nemen. Inmiddels is het NFI aangewezen als beheerorganisatie, omdat het NFI een onafhankelijke overheidsorganisatie is, met alle kennis en kunde in huis om monsters celmateriaal zodanig op te slaan, dat zij veilig worden bewaard en geschikt blijven voor eventueel later uit te voeren DNA-onderzoek. Wat betreft het beheren van conservatoir afgenomen celmateriaal zal een vergelijkbare werkwijze worden gehanteerd als nu reeds wordt gehanteerd in het kader van de bestaande DNA-databank: de in de DNA-databank opgenomen monsters celmateriaal en aan de hand daarvan bepaalde DNA-profielen

³⁸ Kamerstukken II 2020/21, 31415, nr. 28, p. 5.

kunnen alleen worden teruggevonden aan de hand van het SIN (vgl. artikel 14 DNA-Besluit). De monsters celmateriaal zijn dus op zichzelf niet herleidbaar tot concrete personen. Los daarvan beheert de directeur van het NFI een centraal bestand, waarin gegevens worden verwerkt over afgenomen celmateriaal van veroordeelden van voorlopige hechtenis-misdrijven. Het gaat dan onder meer om het SIN waaronder een monster celmateriaal bij het DNA-laboratorium is bezorgd, identificerende persoonsgegevens van de persoon van wie het celmateriaal afkomstig is en het misdrijf in het kader waarvan het celmateriaal is afgenomen of veiliggesteld (vgl. artikel 6 DNA-besluit). Om de monsters in de DNA-databank te kunnen identificeren, moet dus eerst een koppeling plaatsvinden met het centrale bestand. Deze wijze van opslag en registratie van monsters celmateriaal zal ook komen te gelden voor conservatoir afgenomen celmateriaal. Het DNA-besluit zal met het oog op de aanwijzing van het NFI als beheerorganisatie worden aangepast. Wat betreft het beheer van de cel- en claimadministratie geldt dat als uitgangspunt wordt aangesloten bij de bestaande architectuur van de strafrechtketen en de daarin geldende principes. Concreet betekent dit dat Justid een centrale rol zal krijgen in het beheer van deze administraties.

Het bevel om na een veroordeling een DNA-profiel te bepalen en verwerken

De Wet DNA-V biedt de veroordeelde de mogelijkheid om een bezwaarschrift in te dienen tegen het bevel van de officier van justitie tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. De veroordeelde kan tegen dit bevel een bezwaarschrift indienen binnen veertien dagen na de dag waarop zijn celmateriaal is afgenomen of binnen veertien dagen na de dag waarop aan hem de mededeling is betekend dat er voor het bepalen en verwerken van het DNA-profiel voldoende celmateriaal is afgenomen (artikel 7). Deze laatste mogelijkheid is gecreëerd voor de (uitzonderlijke) gevallen waarin zich zwaarwegende redenen voordoen, op grond waarvan wordt afgezien van het afnemen van celmateriaal en het celmateriaal van de veroordeelde op andere wijze moet kunnen worden verkregen (artikel 2, derde lid). Betekening in persoon is in beide gevallen niet voorgeschreven.

Deze regeling blijft bestaan en wordt uitgebreid voor de gevallen waarin sprake is geweest van conservatoire celmateriaalafname. In die gevallen kan het bezwaarschrift worden ingediend binnen veertien dagen nadat aan de (op dat moment) veroordeelde het bevel van de officier van justitie tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel is betekend. Ook hier geldt: betekening in persoon is niet nodig. Dit betekent dat de termijn voor het indienen van een bezwaarschrift ook begint te lopen als sprake is van een rechtsgeldige betekening op grond van artikel 36e, tweede lid, onder b, Sv (uitreiking van de gerechtelijke mededeling aan de autoriteit waarvan zij is uitgegaan). Er bestaat daarmee een kans dat een veroordeelde niet (op tijd) op de hoogte is van het feit dat zijn reeds afgenomen celmateriaal wordt gebruikt voor het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. Daarin verschilt deze regeling van de regeling over het instellen van een rechtsmiddel tegen de einduitspraak na een veroordeling bij verstek. De termijn voor het instellen van een rechtsmiddel tegen een einduitspraak in gevallen waarin de verdachte bij verstek is veroordeeld, gaat namelijk – behoudens enkele uitzonderingen – pas lopen op het moment dat zich een omstandigheid heeft voorgedaan waaruit voortvloeit dat de einduitspraak aan de verdachte bekend is (vgl. artikel 408 Sv). Als iets vergelijkbaars zou gelden voor het startpunt van de termijn voor het indienen van een bezwaarschrift tegen een bevel tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de verdachte, zou de voorgestelde regeling voor conservatoire celmateriaalafname haar nuttig effect verliezen. Dit zou immers betekenen dat van de onvindbare veroordeelden alsnog geen DNA-profiel zou kunnen worden bepaald en opgenomen in de DNA-databank. En deze regeling wordt juist gecreëerd om het probleem van de onvindbare veroordeelden te ondervangen.

Als de verdachte bij verstek wordt veroordeeld, zal de termijn voor het instellen van het hoger beroep dus pas gaan lopen op het moment dat hij van die veroordeling op de hoogte is, maar de termijn voor het indienen van een bezwaarschrift tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel zal al gaan lopen op het moment dat het bevel daartoe rechtsgeldig (al dan niet in persoon) is betekend. Het DNA-profiel van de veroordeelde zal dus al kunnen zijn opgenomen in de DNA-databank zonder dat de veroordeelde daarvan op de hoogte is. Voor het geven van een bevel tot

het bepalen en verwerken van een DNA-profiel is immers, ook naar huidig recht, niet vereist dat de onderliggende veroordeling onherroepelijk is. Uiteraard zullen, als de veroordeelde op enig moment op de hoogte raakt van het vonnis en hij daartegen hoger beroep instelt, bij een vrijspraak in hoger beroep het DNA-profiel en bijbehorende celmateriaal moeten worden vernietigd.

Verder wordt in wet neergelegd dat de verdachte voorafgaand aan de conservatoire celmateriaalafname een schriftelijke kennisgeving krijgt uitgereikt, met daarin uitleg over het doel van de celmateriaalafname en de gevallen waarin het celmateriaal mag worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel. Ook moet in deze kennisgeving worden beschreven dat de officier van justitie na een eventuele veroordeling nog een apart bevel moet geven tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel, tegen welk bevel de (dan) veroordeelde het recht heeft een bezwaarschrift in te dienen. De verdachte moet deze kennisgeving schriftelijk krijgen en deze moet in een voor hem begrijpelijke taal worden uitgelegd. Op deze manier wordt bewerkstelligd dat de verdachte in ieder geval weet in welke gevallen de mogelijkheid bestaat dat het afgenomen celmateriaal wordt gebruikt voor het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel en dat hij tegen het bevel daartoe op grond van de Wet DNA-V een rechtsmiddel kan aanwenden.

Tegen celmateriaalafname zelf staat naar huidig recht geen rechtsmiddel open. Dat geldt zowel voor celmateriaalafname in het kader van de Wet DNA-V, als voor celmateriaalafname op grond van de relevante bepalingen in het Wetboek van Strafvordering. Dat wordt nu niet anders. Daaraan liggen verschillende redenen ten grondslag. Allereerst vormt de celmateriaalafname, zoals eerder al werd opgemerkt, een zeer beperkte inbreuk op de lichamelijke integriteit. In de tweede plaats mag het celmateriaal pas worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel als het daadwerkelijk tot een veroordeling komt (of als de officier van justitie of de rechter-commissaris op grond van het Wetboek van Strafvordering DNA-onderzoek wil en kan verrichten). Tot die tijd wordt het celmateriaal in een beveiligde opslag bewaard. Na een veroordeling zal er pas een DNA-profiel mogen worden bepaald en verwerkt als daartoe een bevel van de officier van justitie wordt gegeven. In de beoordeling door de officier van justitie of dat bevel wordt gegeven, liggen ook de nodige rechtswaarborgen besloten. In de eerste plaats omdat de officier van justitie zal moeten beoordelen of de uitzonderingen van het huidige artikel 2, eerste lid, onder a en b, van toepassing zijn. En in de tweede plaats omdat tegen het bevel van de officier van justitie wél een rechtsmiddel openstaat. Een andere reden om geen rechtsmiddel open te stellen tegen de celmateriaalafname zelf, is dat er op het moment van die afname nog weinig valt te toetsen. Bij een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf moet celmateriaal worden afgenomen, tenzij de verdachte minderjarig is (zie hierover nader paragraaf 6) of er al eerder celmateriaal is afgenomen. Het betreft met andere woorden een "ja/nee"-vraag die voor weinig discussie vatbaar is. Een persoonlijke belangenafweging vindt evenmin plaats.

Vernietiging van het celmateriaal

Zodra zich een omstandigheid voordoet die meebrengt dat de betrokkene niet langer kan worden aangemerkt als verdachte ter zake van een voorlopige hechtenis-misdrijf, of als de officier van justitie na een veroordeling op grond van de wettelijke uitzonderingsgronden besluit geen bevel te geven tot het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel, zal het celmateriaal dat van de verdachte is afgenomen, moeten worden vernietigd. Zoals hiervoor aan de orde kwam, is het mogelijk dat er meerdere juridische titels ("claims") bestaan om het celmateriaal te bewaren. In dat geval volgt vernietiging zodra al deze claims zijn komen te vervallen.

Op dit moment zijn de regels over het vernietigen van DNA-profielen en het daaraan ten grondslag liggende celmateriaal neergelegd in het DNA-besluit. Blijkens de parlementaire geschiedenis van de Wet DNA-V is het niet nodig geweest om de concrete regels over vernietiging in de Wet DNA-V neer te leggen, omdat de belangrijkste regels die gelden voor het bewaren en vernietigen van DNA-profielen en celmateriaal al zijn vastgelegd in de Wet bescherming persoonsgegevens (inmiddels de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en de Uitvoeringswet AVG). In deze wetgeving over gegevensbescherming is in het algemeen neergelegd dat persoonsgegevens niet langer mogen worden bewaard dan noodzakelijk is voor de verwezenlijking van de doeleinden

waarvoor zij worden verwerkt. In het huidige artikel 2, zesde lid, is neergelegd dat DNA-profielen slechts worden verwerkt voor – voor zover hier van belang – de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten. Als die doeleinden met de bewaring niet meer kunnen worden nagestreefd, volgt uit artikel 2, zesde lid, Wet DNA-V in combinatie met de gegevensbeschermingswetgeving dat de profielen en het celmateriaal zullen moeten worden vernietigd. Dat rechtvaardigde de keuze voor het opnemen van een omschrijving van het doel van de bewaring in de Wet DNA-V en het vervolgens in het DNA-besluit nader concretiseren van de gevallen waarin bewaring met het oog op dat doel niet langer noodzakelijk is, te weten: als niet langer sprake is van een verdenking, of na de in het DNA-besluit genoemde bewaartermijnen.³⁹

Met betrekking tot het voorstel tot conservatoire celmateriaalafname kan dezelfde redenering worden gehanteerd. Ook de conservatoire celmateriaalafname dient het in de Wet DNA-V opgenomen doel van het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten. Zodra een beslissing is genomen die meebrengt dat er geen veroordeling zal volgen, wordt dat doel niet meer nagestreefd en is verwerking van het celmateriaal niet langer noodzakelijk. Het celmateriaal moet dan worden vernietigd op grond van de Wet DNA-V in combinatie met de AVG en UAVG. Er zal dan ook worden aangesloten bij de hiervoor genoemde systematiek. Dat betekent dat in het DNA-besluit zal worden neergelegd dat het conservatoir afgenomen celmateriaal moet worden vernietigd, zodra zich een omstandigheid voordoet die meebrengt dat de betrokkene niet langer kan worden aangemerkt als verdachte ter zake van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Sv. Met betrekking tot de omstandigheden waarin geen sprake meer is van een verdenking, zal worden aangesloten bij het bepaalde in artikel 16, tweede lid, DNA-besluit: het conservatoir afgenomen celmateriaal zal in ieder geval moeten worden vernietigd bij een beslissing tot niet-vervolging, een kennisgeving van niet verdere vervolging, een onherroepelijke buitenvervolginstelling, een rechterlijke verklaring dat de zaak is geëindigd, een onherroepelijke vrijspraak of een onherroepelijk ontslag van alle rechtsvervolging waarbij – kort gezegd – geen tbs- of ISD-maatregel is opgelegd. Ook zal in het DNA-besluit worden neergelegd dat het celmateriaal wordt vernietigd als de verdachte weliswaar wordt veroordeeld, maar de officier van justitie besluit geen bevel te geven tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de veroordeelde. Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als de veroordeling geen voorlopige hechtenis-misdrijf betreft, maar ook als de officier van justitie van oordeel is dat redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en verwerken van het DNA-profiel gelet op de aard van het misdrijf of de bijzondere omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde. In die gevallen bestaat er geen grond meer om het celmateriaal van de veroordeelde nog langer te bewaren, tenzij er ook een andere titel bestaat om het celmateriaal te bewaren (zie hierover nader paragraaf 5, onder het kopje “eenmalige celmateriaalafname”).

Bewaartermijn conservatoir afgenomen celmateriaal

In het DNA-besluit zal ook een termijn worden opgenomen gedurende welke conservatoir afgenomen celmateriaal maximaal mag worden bewaard. In het huidige DNA-besluit ligt het beginpunt van de bewaartermijnen voor celmateriaal en DNA-profielen pas na de einduitspraak. Dat geldt ook voor gevallen waarin op basis van het Wetboek van Strafvordering, in het belang van het onderzoek, DNA-onderzoek wordt verricht aan de hand van afgenomen celmateriaal. Met betrekking tot conservatoir afgenomen celmateriaal zal een aparte bewaartermijn worden vastgesteld voor de periode voorafgaand aan een (mogelijke) einduitspraak. Die termijn zal vooral van belang zijn voor gevallen waarin geen beslissing wordt genomen in de strafzaak of strafzaken naar aanleiding waarvan het celmateriaal wordt bewaard. Op die manier wordt voorkomen dat celmateriaal dat is afgenomen in strafzaken die, omdat zij op de plank blijven liggen, niet uitmonden in een beslissing, eendeloos wordt bewaard. Nu er geen onderzoeksbelang bestaat voor het bewaren van dat celmateriaal, is het gerechtvaardigd om een limiet te stellen aan de termijn gedurende welke dit kan worden bewaard. Bovendien moet de centrale opslag niet worden belast met monsters celmateriaal die feitelijk nergens meer toe dienen. De lengte van deze maximale

³⁹ Vgl. Kamerstukken II 2002/03, 28685, C, p. 11 en Kamerstukken II 2002/03, 28685, nr. 5, p. 20-21.

bewaartermijn van afgenomen monsters celmateriaal zal worden bepaald op een duur die de looptijd van het gros van de strafzaken tot een veroordeling in eerste aanleg te boven gaat. Zo wordt voorkomen dat celmateriaal "te snel" wordt verwijderd. Van belang ten slotte is het volgende: als conservatoir celmateriaal op enig moment wordt gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel omdat dat in het belang is van onderzoek (vgl. de nieuw voorgestelde artikelen 151ba en 195da Sv) zal de bewaartermijn voor het – oorspronkelijk conservatoir afgenomen – celmateriaal niet (langer) gelden en komt het monster celmateriaal, met het aan de hand daarvan bepaalde DNA-profiel, te vallen onder de reeds geldende regelgeving. De bewaartermijn zal dan starten na de einduitspraak. Als de verdenking vervalt, zal het DNA-profiel moeten worden vernietigd en zal het celmateriaal weer terugvallen naar zijn conservatoire status en de daaraan gekoppelde bewaartermijn. Er gaat dan dus niet een nieuwe bewaartermijn lopen.

5. Alternatief voor conservatoire celmateriaalafname: schrappen van het onderzoeksbelang voor DNA-onderzoek op grond van het Wetboek van Strafvordering

In het evaluatierapport van de Wet DNA-V uit 2019 is in overweging gegeven om het onderzoeksbelang te laten vervallen in de artikelen in het Wetboek van Strafvordering die betrekking hebben op DNA-onderzoek bij verdachten (artikelen 151a en verder en 195a en verder).⁴⁰ Bij de totstandkoming van de huidige Wet DNA-V is deze optie ook overwogen. De veronderstelling die ten grondslag ligt aan het voorstel om het onderzoeksbelang bij de strafvorderlijke bevoegdheden tot DNA-onderzoek te laten vervallen, is dat in meer gevallen dan nu celmateriaal kan worden afgenomen bij verdachten én direct daarna een DNA-profiel kan worden bepaald en verwerkt in de DNA-databank. Er zou immers geen directe koppeling meer zijn vereist tussen het te verrichten DNA-onderzoek en de opsporing van het strafbare feit waarvan de verdachte wordt verdacht. Van deze mogelijkheid is echter afgezien, omdat daartegen zwaarwegende bezwaren bestonden. Een belangrijk strafvorderlijk uitgangspunt is dat opsporingsbevoegdheden die een inbreuk maken op de lichamelijke integriteit alleen mogen worden toegepast indien dat onderzoek een bijdrage kan leveren aan het ophelderen van het strafbare feit waarnaar onderzoek wordt gedaan. Dat uitgangspunt zou worden losgelaten als de voorwaarde van het onderzoeksbelang zou vervallen bij DNA-onderzoek. Als gevolg daarvan zouden aan de bevoegdheid tot het verrichten van DNA-onderzoek minder strenge voorwaarden zijn verbonden dan aan andere bevoegdheden die een inbreuk maken op de lichamelijke integriteit. Een ander bezwaar dat bestond tegen het laten vervallen van het onderzoeksbelang was dat het afnemen van celmateriaal mogelijk zou worden bij strafbare feiten voor de opheldering waarvan DNA-onderzoek niet of nauwelijks relevant kan zijn. In die gevallen werd gedwongen afname van celmateriaal disproportioneel bevonden.⁴¹

De juridische houdbaarheid van een systeem waarin het vereiste van het onderzoeksbelang zou worden geschrapt bij de strafvorderlijke bevoegdheid tot verrichten van DNA-onderzoek, is ten behoeve van het voorliggende wetsvoorstel opnieuw getoetst.⁴² De hiervoor genoemde bezwaren zijn nog steeds actueel. Allereerst is het argument herhaald dat het vervallen van het criterium van het onderzoeksbelang niet past bij het uitgangspunt dat in het concrete geval de inzet van een strafvorderlijke bevoegdheid moet bijdragen aan het daarmee beoogde (opsporings)doel. Bovendien is aangegeven dat indien het onderzoeksbelang in de strafvorderlijke bevoegdheid tot het verrichten van DNA-onderzoek zou worden geschrapt, dat niet zou betekenen dat van iedere verdachte zomaar het celmateriaal zou kunnen worden afgenomen en zijn DNA-profiel in de DNA-databank zou kunnen worden opgeslagen. Het zou een bevoegdheid blijven, waarvan de uitoefening – ook zonder onderzoeksbelang – afhankelijk is van een afweging aan de hand van een aantal beginselen, waaronder doelbinding, proportionaliteit en subsidiariteit. Met andere woorden: het laten vervallen van het onderzoeksbelang bij de strafvorderlijke bevoegdheid tot het verrichten

⁴⁰ Kruize en Gruter 2019, p. 206.

⁴¹ Kamerstukken II 2002/03, 28685, nr. 3, p. 2.

⁴² Bijlage 4 bij Kamerstukken II 32168, M ("Juridische houdbaarheid alternatieve scenario's uitvoering Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden") en M. Hirsch Ballin, "Advies over de toets 'Juridische houdbaarheid alternatieve scenario's uitvoering Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden", 2019 (bijlage bij Kamerstukken 2018/19, 32168, M).

van DNA-onderzoek, zou niet automatisch leiden tot standaardafname van celmateriaal bij verdachten. Ten slotte zou de inbreuk op artikel 8 EVRM met een bevoegdheid tot standaardafname als hiervoor omschreven groter zijn dan bij de voorgestelde mogelijkheid van conservatoire celmateriaalafname. In het eerste geval zal het celmateriaal immers ook direct worden gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken. Dat laatste gebeurt met de voorgestelde conservatoire celmateriaalafname niet: het celmateriaal wordt in een beveiligde omgeving bewaard totdat er een geldige titel is om het materiaal te gebruiken voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel. Zo'n geldige titel is een bevel van de officier van justitie na een veroordeling. Het is ook mogelijk dat het celmateriaal wordt gebruikt omdat de officier van justitie in het opsporingsonderzoek DNA-onderzoek wil en mag verrichten (artikelen 151a e.v. en 195a e.v. Sv). Deze mogelijkheid wordt verderop toegelicht.

6. De toepassing van de Wet DNA-onderzoek bij veroordeelden bij minderjarigen

Beperking toepassingsbereik Wet DNA-V bij volgens het jeugdstrafrecht berechte veroordeelden

Zoals in de inleiding is aangekondigd, voorziet dit wetsvoorstel in een wijziging van het toepassingsbereik van de Wet DNA-V ten aanzien van veroordeelden, die zijn berecht volgens het jeugdstrafrecht. De huidige Wet DNA-V schrijft voor dat de officier van justitie beveelt dat van iedere persoon die is veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf of maatregel of een taakstraf wegens een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, celmateriaal wordt afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van een DNA-profiel. Er wordt in dit verband geen onderscheid gemaakt tussen veroordeelden die volgens het commune strafrecht en veroordeelden die volgens het jeugdstrafrecht zijn berecht. Op het uitgangspunt dat bij iedere persoon die onder de reikwijdte van de Wet DNA-V valt, celmateriaal wordt afgenomen, bestaat een belangrijke uitzondering. Indien redelijkerwijs aannemelijk is dat het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van de veroordeelde niet van betekenis zal kunnen zijn voor de voorkoming, opsporing, vervolging en berechting van strafbare feiten van de veroordeelde, blijft een bevel achterwege (zie artikel 2, eerste lid, aanhef en onder b, Wet DNA-V). Deze uitzonderingsgrond zou volgens de wetgeschiedenis strikt moeten worden uitgelegd, zodat de leeftijd van de veroordeelde niet bij de beoordeling behoort te worden getrokken.⁴³ De Hoge Raad en het EHRM hebben die strikte uitleg eerder ondersteund.⁴⁴

In juli 2017 heeft het VN-mensenrechtencomité in twee zaken tegen Nederland echter anders geoordeeld.⁴⁵ Verplichte – generieke – celmateriaalafname van een minderjarige veroordeelde is volgens het VN-mensenrechtencomité niet proportioneel ten opzichte van het legitieme doel van het voorkomen en opsporen van serieuze misdrijven. Er moet per zaak worden beoordeeld of het bepalen en verwerken van het DNA-profiel van een minderjarige noodzakelijk is. De overwegingen van het VN-mensenrechtencomité kunnen niet tot deze individuele zaken worden beperkt, maar stellen de proportionaliteit van de onderliggende regelgeving aan de orde. In zijn brief van 3 april 2018 aan de Tweede Kamer heeft mijn ambtsvoorganger daarom aangekondigd de regeling over verplichte celmateriaalafname bij minderjarigen opnieuw tegen het licht te houden.⁴⁶ In deze brief is benadrukt dat het jeugdstrafrecht een pedagogisch karakter heeft. Dat betekent dat beslissingen en handelingen ten aanzien van de jeugdige verdachte, waaronder de toepassing van sancties, erop zijn gericht de ontwikkeling van deze jeugdige te stimuleren, de jeugdige te heropvoeden, te resocialiseren en te weerhouden van een verdere criminele carrière. Het pedagogisch karakter van het jeugdstrafrecht, dat onder meer voortvloeit uit het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, leidt er dan ook toe dat aan minderjarigen, anders dan aan meerderjarigen, voor vergelijkbare strafbare feiten vaker een taakstraf wordt opgelegd dan een geldboete. Een neveneffect daarvan is dat zij vaker dan meerderjarigen hun celmateriaal moeten afstaan en hun DNA-profiel daardoor vaker in de DNA-databank wordt opgeslagen. Taakgestraften die zijn veroordeeld voor een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis mogelijk is,

⁴³ Kamerstukken II 2002/03, 28685, nr. 3, p. 11.

⁴⁴ HR 13 mei 2008, ECLI:NL:HR:2008:BC8234 en EHRM 20 januari 2009, nr. 20689/08 (W/Nederland).

⁴⁵ VN-Mensenrechtencomité van 18 juli 2017, Communication No. 2326/2013, N.K. tegen Nederland en VN-Mensenrechtencomité van 18 juli 2017, Communication No. 2362/2014, S.L. tegen Nederland.

⁴⁶ Kamerstukken II 2017/18, 31415, nr. 20.

vallen immers onder de reikwijdte van de Wet DNA-V, terwijl degenen die voor een dergelijk misdrijf zijn veroordeeld tot een geldboete, buiten de werkingssfeer van die wet vallen.

Gelet op het voorgaande, is besloten om de Wet DNA-V zo te wijzigen, dat de verplichting tot celmateriaalafname bij volgens het jeugdstrafrecht berechte veroordeelden alleen nog bestaat wanneer een taakstraf van minimaal veertig uur is opgelegd (of een vrijheidsbenemende straf of maatregel; in zoverre wijzigt de wet niet).⁴⁷ Ook worden de bewaartermijnen van DNA-profielen en celmateriaal van minderjarige veroordeelden gehalveerd. Daarmee wordt recht gedaan aan het doel van de opslag van deze gegevens, namelijk het leveren van een bijdrage aan het ophelderen van toekomstige en in het verleden door hen gepleegde misdrijven en het veranderen van hun gedrag door hen te weerhouden van verder crimineel gedrag. Tegelijkertijd wordt rekening gehouden met het feit dat volgens het jeugdstrafrecht berechte verdachten zich in een levensfase bevinden waarin zij niet altijd in staat zijn om dezelfde afgewogen keuzes te maken die normaal functionerende meerderjarigen maken. Deze wijzigingen laten zich goed meenemen in een wetgevingstraject waarin de Wet DNA-V centraal staat.

In de tijd tussen de hiervoor gedane aankondiging en de start van dit wetgevingstraject, is er op het terrein van celmateriaalafname bij minderjarigen veel beweging geweest. Op 7 april 2020 oordeelde de Hoge Raad (ECLI:NL:HR:2020:626) dat hoewel in de Wet DNA-V geen onderscheid wordt gemaakt tussen meerderjarigen en minderjarigen, de rechter bij zijn oordeel of sprake is van "bijzondere omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd" de omstandigheid moet betrekken dat de veroordeelde ten tijde van het plegen van het feit minderjarig was. Een relevante factor in dit verband kan volgens de Hoge Raad allereerst zijn of de gevolgen van het bepalen en verwerken van het DNA-profiel evident disproportioneel zijn, gelet op de omstandigheid dat het feit is begaan toen de veroordeelde minderjarig was. Daarnaast kan de rechter betrekken of, mede gelet op de omstandigheden waaronder het misdrijf is gepleegd en de leeftijd van de veroordeelde ten tijde van het misdrijf, sprake is van een gering recidivegevaar. De Hoge Raad heeft bij zijn oordeel de hierboven genoemde uitspraken van het VN-mensenrechtencomité betrekken en maakt duidelijk dat er ruimte moet bestaan voor het betrekken van minderjarigheid bij de beoordeling of zich de uitzonderingsgrond van artikel 2 Wet DNA-V voordoet. Ook de procureur-generaal bij de Hoge Raad heeft in een rapport over de uitvoering van de Wet DNA-V aanbevolen dat het kader van afweging voor DNA-bevelen bij minderjarigen wordt heroverwogen.⁴⁸ De procureur-generaal heeft in dat verband net als de Hoge Raad gewezen op de uitspraken van het VN-mensenrechtencomité en overwogen dat een bijzondere regeling voor het afgeven van een DNA-bevel bij minderjarige veroordeelden vrijwel onontkoombaar is. En het openbaar ministerie heeft naar aanleiding van het arrest van de Hoge Raad een intern beoordelingskader vastgesteld voor forensisch officieren, die oordelen over het al dan niet geven van een bevel op grond van de Wet DNA-V. Zij dienen bij de bijzondere omstandigheden als hiervoor bedoeld altijd de leeftijd van de verdachte mee te wegen.⁴⁹ Een individuele afweging bij minderjarigen vindt met andere woorden in de praktijk nu dus plaats. Die praktijk onderschrijf ik en zal zo blijven bestaan naast de introductie van de voor jeugdigen aangescherpte wettelijke regeling in de Wet DNA-V.

Naast het bestaande beoordelingskader van het OM, zal met andere woorden ook wettelijk een beperking worden gesteld aan de mogelijkheid om DNA-profielen van jeugdige veroordeelden te bepalen en verwerken. Daarbij verdient opmerking dat de voorgestelde drempel van minimaal veertig uren taakstraf voor de toepassing van de Wet DNA-V geldt ongeacht de inhoud van de Justitiële Documentatie van de minderjarige veroordeelde. Eerder kondigde mijn ambtsvoorganger aan dat zou worden onderzocht of, en zo ja, op welke wijze in de regeling een onderscheid zou worden gemaakt tussen first offenders en recidivisten. Besloten is nu om dat onderscheid niet te maken. De drempel voor celmateriaalafname bij minderjarige veroordeelden is aldus gekozen dat in het geval van recidive naar verwachting een taakstraf van meer dan veertig uur zal worden opgelegd en om die reden dus ook op grond van de nieuwe regeling het afnemen van celmateriaal

⁴⁷ Kamerstukken II 2018/18, 31415, nr. 20.

⁴⁸ T.N.B.M. Spronken en E.T. Luining, *DNA van veroordeelden*, 2018, p. 113.

⁴⁹ Ministerie van Buitenlandse Zaken, *Internationale mensenrechtenprocedures*, Rapportage 2020, p. 32.

mogelijk zal zijn.⁵⁰ In gevallen waarin – ook bij recidive – een taakstraf van minder dan veertig uren wordt opgelegd, zal het om dusdanig lichte strafbare feiten gaan, dat het niet gerechtvaardigd is om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken.

Met betrekking tot het bewaren van celmateriaal en de aan de hand daarvan bepaalde DNA-profielen wijs ik er ten slotte op dat het EHRM meer in het algemeen heeft gewezen op het belang van differentiatie in bewaartermijnen aan de hand van de aard en ernst van het onderliggende misdrijf (vgl. EHRM 22 juni 2017, nr. 8806/12 (Aycaguer/Frankrijk), rov. 43 en EHRM 13 februari 2020, nr. 45245/15 (Gaughran/Verenigd Koninkrijk), rov. 87). Dergelijke differentiatie vindt in het bestaande DNA-besluit al plaats, maar zal nog genuanceerder worden als de bewaartermijnen van celmateriaal en DNA-profielen bij wordt gehalveerd voor volgens het jeugdstrafrecht berechte veroordeelden.

Geen conservatoire celmateriaalafname bij minderjarige verdachten

Voorgesteld wordt de nieuwe regeling voor conservatoire celmateriaalafname niet van toepassing te doen zijn op minderjarigen. Dat berust op het volgende. Uit de evaluatie van de Wet DNA-V blijkt dat slechts twee procent van de minderjarige veroordeelden onvindbaar is als wordt bevolen om na de veroordeling celmateriaal af te nemen.⁵¹ Het is de vraag of nog sprake is van een maatregel die op proportionele wijze beantwoordt aan diens nagestreefde doelen, als het celmateriaal van alle minderjarige verdachten van voorlopige hechtenis-misdrijven wordt afgenomen om te voorkomen dat twee procent van de minderjarigen de dans na een eventuele veroordeling ontspringt. Daarbij geldt bovendien dat de aan te leggen toets of daadwerkelijk een DNA-profiel zal worden bepaald en verwerkt, na veroordeling strenger zal zijn als het gaat om minderjarigen, zodat het nog maar de vraag is of iedere van die twee procent onvindbare minderjarige veroordeelden zijn celmateriaal had moeten afstaan. Meer principieel is het argument dat het in het licht van de eerdergenoemde zienswijzen van het VN-Mensenrechtencomité niet in de rede ligt om generieke conservatoire celmateriaalafname bij minderjarige verdachten van voorlopige hechtenis-feiten mogelijk te maken. Het VN-Mensenrechtencomité heeft immers juist geoordeeld dat het generiek afnemen van celmateriaal en het bepalen van een DNA-profiel bij minderjarige veroordeelden niet proportioneel is; er moet een individuele afweging plaatsvinden. Weliswaar kan worden gesteld dat het bij het conservatoire celmateriaalafname slechts gaat om het afnemen en bewaren van celmateriaal, zonder dat met dat celmateriaal een DNA-profiel wordt bepaald. De inbreuk op de privacy van de minderjarige verdachte is in die zin beperkter. Daar staat echter tegenover dat ook de celmateriaalafname zelf een inbreuk oplevert op de lichamelijke integriteit. Het generiek toepassen van deze bevoegdheid op alle minderjarige verdachten van voorlopige hechtenis-feiten (waaronder dus ook de vijftienjarige first offender van een kleine winkeldiefstal), komt de regering disproportioneel voor. Daarbij moet worden bedacht dat de mogelijkheid bestaat (en blijft bestaan) om bij minderjarige verdachten celmateriaal af te nemen op basis van de bestaande strafvorderlijke bevoegdheden tot het verrichten van DNA-onderzoek, als dat in het belang is van het voorliggende strafvorderlijke onderzoek.

7. Wijzigingen regeling DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering

Zoals in de inleiding is aangegeven, wordt in dit wetsvoorstel tevens voorzien in enkele wijzigingen in de regeling van het DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering, met als doel de uitvoering van de huidige regeling te verbeteren. Hierna licht ik de voorgestelde wijzigingen toe.

Celmateriaal bij verdachten die onderdeel uitmaken van een twee- of meerling afnemen door bloedafname

Er wordt allereerst in voorzien dat de gedwongen afname van celmateriaal bij verdachten en veroordeelden die deel uitmaken van een twee- of meerlingen, primair door middel van

⁵⁰ In dat verband kan bij wijze van voorbeeld worden gewezen op de LOVS-oriëntatiepunten voor minderjarigen. Voor veel (relatief lichte) delicten geldt als uitgangspunt reeds een taakstraf van twintig of dertig uur. Dat zal bij recidive naar verwachting hoger worden, waardoor de drempel voor celmateriaalafname volgens de Wet DNA-V wordt gehaald.

⁵¹ Kruize en Gruter 2019, p. 97.

afname van bloed geschiedt in plaats van door middel van afname van wangslim of haarwortels als met het onderzoek wordt beoogd te achterhalen of het sporenmateriaal van de verdachte of van diens tweelingbroer- of zus is. Deze wijziging hangt samen met het feit dat eenige twee- of meerlingen vrijwel hetzelfde DNA hebben en dat de minieme verschillen die er zijn in hun DNA sinds kort met een bepaalde onderzoeksmethode in kaart kunnen worden gebracht. In een zaak die heeft geleid tot een vonnis van de rechtbank Noord-Nederland is dergelijk DNA-onderzoek in Nederland voor het eerst met succes verricht (ECLI:NL:RBNNE:2022:3928). Dit twee- of meerlingonderzoek kan over het algemeen het beste worden verricht met bloedmonsters. Daarom wordt de wet zo gewijzigd dat bij algemene maatregel van bestuur (het DNA-besluit) kan worden bepaald dat voor het verrichten van DNA-onderzoek primair bloed zal worden afgenomen, in die gevallen waarin de verdachte onderdeel is van een eenige twee- of meerling, en men aan de hand van DNA-onderzoek wil achterhalen of de verdachte of diens tweelingbroer of -zus de eigenaar is van het veilig gestelde sporenmateriaal. Voor andere gevallen zal in de algemene maatregel van bestuur worden bepaald dat de afname van wangslim de hoofdregel blijft.

Lichtere vormen van DNA-verwantschapsonderzoek mogelijk bij voorlopige hechtenis-misdrijven

Deze wetwijziging loopt vooruit op een wijziging die in wetsvoorstel tot vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering ook wordt doorgevoerd. Naar huidig recht geldt voor elke vorm van DNA-verwantschapsonderzoek dat dit alleen kan worden verricht als sprake is van een verdenking van een misdrijf waarop gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld of een verdenking van één van de in de wet opgesomde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Er zijn echter veel verschillende vormen van DNA-verwantschapsonderzoek. Zo kan een vergelijking plaatsvinden tussen het DNA-profiel van een spoor dat is aangetroffen op de plaats delict met DNA-profielen die zijn bepaald nadat van verschillende personen in het kader van het verwantschapsonderzoek celmateriaal is afgenomen. Maar het kan ook gaan om het vergelijken van het DNA-profiel van een spoor met DNA-profielen die in de DNA-databank zijn verwerkt. In dat laatste geval is ook weer variatie mogelijk. De vergelijking van het DNA-profiel van een bepaald spoor met DNA-profielen in de DNA-databank kan worden beperkt tot één of enkele DNA-profielen. Maar een vergelijking tussen het DNA-profiel van het spoor met het merendeel of alle in de DNA-databank opgenomen DNA-profielen is ook mogelijk. In het wetsvoorstel tot vaststelling van het nieuwe Wetboek van Strafvordering is ervoor gekozen het nu toepasselijke, strenge verdenkingscriterium alleen te laten gelden bij de meest ingrijpende vorm van DNA-verwantschapsonderzoek: het verwantschapsonderzoek in het kader waarvan het merendeel of alle in de DNA-databank opgeslagen DNA-profielen worden onderzocht op mogelijke verwantschap met het DNA-profiel uit het daderspoor. In deze gevallen is sprake van een zwaardere inbreuk op het recht op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer dan bij andere vormen van verwantschapsonderzoek, zoals verwantschapsonderzoek waarbij het DNA-profiel van de vermeende menssmokkelaar wordt vergeleken met het DNA-profiel van het kind dat hem vergezelt. Bij die laatste onderzoeksvorm is de kans op het betrekken van onschuldige burgers immers veel minder groot dan bij DNA-verwantschapsonderzoek in het kader waarvan de gehele DNA-databank wordt doorzocht. Het is tegen die achtergrond dan ook gerechtvaardigd om op de lichtere vormen van DNA-verwantschapsonderzoek een lichter verdenkingscriterium van toepassing te laten zijn, te weten het criterium van een verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Sv (voorlopige hechtenis-misdrijven). Dat criterium is gelijk aan het criterium dat geldt voor een bevel tot het verrichten van klassiek DNA-onderzoek (artikelen 151b en 195d Sv), bij de uitvoering waarvan per toeval een bepaalde mate van verwantschap tussen twee DNA-profielen kan worden blootgelegd (zogenoemd passief verwantschapsonderzoek), en voor DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken (artikelen 151d en 195f Sv).

In een uitgevoerd evaluatieonderzoek naar het DNA-verwantschapsonderzoek is ervoor gepleit om het verdenkingscriterium voor de lichtere vormen van DNA-verwantschapsonderzoek nu al aan te passen en daarmee niet te wachten tot de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafvordering.⁵²

⁵² H. Winter e.a., *Evaluatie regeling DNA-verwantschapsonderzoek*, Groningen 2019, p. 84.

Op die manier kan de opsporingspraktijk eerder en vaker van deze opsporingsbevoegdheid gebruikmaken. Om die reden wordt dit wetsvoorstel aangegrepen om voornoemde wijziging door te voeren.

Van de gelegenheid wordt gebruikgemaakt om, eveneens net als in het nieuwe Wetboek van Strafvordering, een onvolkomenheid te herstellen in de regeling van het DNA-verwantschapsonderzoek, voor zover het gaat om verwantschapsonderzoek dat wordt verricht met één DNA-profiel of een beperkt deel van de DNA-profielen uit de DNA-databank voor strafzaken. Uit de formulering van artikel 151da, eerste lid, tweede zin, zou de indruk kunnen ontstaan dat ook voor het uitvoeren van die vormen van verwantschapsonderzoek een voorafgaande machtiging van de rechter-commissaris is vereist. Uit de wetsgeschiedenis blijkt echter dat de eis van een voorafgaande machtiging van de rechter-commissaris alleen geldt indien de officier van justitie in de DNA-databank alle DNA-profielen wil laten beoordelen op mogelijke verwantschap met het DNA-profiel van het daderspoor.⁵³ Daarom wordt artikel 151da Sv nu op een zodanige manier geformuleerd dat in de gevallen waarin het daderprofiel met één DNA-profiel of een beperkt deel van de DNA-profielen uit de DNA-databank wordt vergeleken, de eis van een voorafgaande machtiging van de rechter-commissaris niet geldt. In die gevallen grijpt het verwantschapsonderzoek immers in veel mindere mate in de persoonlijke levenssfeer van burgers in dan bij een vergelijking met alle DNA-profielen of het overgrote deel van die profielen in de DNA-databank.

Grondslag voor verwerking DNA-profielen die bij DNA-verwantschapsonderzoek zijn bepaald

In het hiervoor genoemde evaluatieonderzoek naar DNA-verwantschapsonderzoek is geconcludeerd dat een knelpunt bij de toepassing van DNA-verwantschapsonderzoek dat wordt verricht met behulp van de in de DNA-databank opgeslagen DNA-profielen, is dat deze DNA-profielen niet standaard Y-chromosomale kenmerken bevatten. Aan de hand van dit Y-chromosomale kenmerk, dat onveranderd van vader op zoon wordt doorgegeven, kan een verwantschap tussen mannen worden vastgesteld. Het is om die reden nuttig dat bij verwantschapsonderzoek de onderzochte DNA-profielen over voornoemd kenmerk beschikken. Aangezien dat op dit moment niet standaard het geval is, moeten gegevens over het Y-chromosomaal kenmerk bij elk DNA-verwantschapsonderzoek dat wordt verricht op de hiervoor beschreven wijze, handmatig worden verzameld. Dit kost het NFI veel onderzoekscapaciteit. Om dit knelpunt op te lossen vinden de onderzoekers het wenselijk dat in het vervolg de DNA-profielen, die in de DNA-databank worden opgeslagen, standaard met Y-chromosomale kenmerken worden aangevuld en dat daarvoor, voor zover dit nodig is, een wettelijke basis wordt gecreëerd.

Op grond van de bepalingen over het klassieke DNA-onderzoek – de artikelen 151a, achtste lid, en 195a, vijfde lid, Sv – kunnen DNA-profielen waaraan Y-chromosomale kenmerken zijn toegevoegd en die in het kader van een klassiek DNA-onderzoek met het oog op de opsporing van een zedenmisdrif worden bepaald, nu al in de DNA-databank worden opgeslagen. De wet schrijft immers niet voor op welke wijze en aan de hand van welke kenmerken een DNA-profiel wordt bepaald, en het y-chromosomale kenmerk kan ook in de context van klassiek DNA-onderzoek van belang zijn.⁵⁴ Die profielen kunnen zo nodig ook worden gebruikt bij het verrichten van DNA-verwantschapsonderzoek aan de hand van in de DNA-databank verwerkte DNA-profielen. Op dit moment ontbreekt in de regeling van het DNA-verwantschapsonderzoek – de artikelen 151da en 195g Sv – echter een expliciete grondslag om DNA-profielen die in het kader van dat verwantschapsonderzoek worden bepaald, in de DNA-databank op te slaan. De reden daarvoor is dat ten tijde van de totstandkoming van die regeling niet is stilgestaan bij het belang van het opslaan van die profielen. Hierdoor is de grondslag die in de artikelen 151a, achtste lid, en 195a, vijfde lid, Sv is gecreëerd voor het verwerken van de DNA-profielen die bij de uitvoering een

⁵³ Vgl. Kamerstukken II 2009/10, 32168, nr. 3, p. 8 en Kamerstukken II 2009/10, 32168, nr. 6, p. 7.

⁵⁴ Het bepalen van het y-chromosomale kenmerk in het DNA-profiel tijdens een klassiek DNA-onderzoek kan bijvoorbeeld van belang zijn wanneer meer informatie is vereist over het DNA-profiel van de verdachte man in een gemengd spoor. Vgl. D. Aben, 'Juridische aspecten van (grootschalig) DNA-verwantschapsonderzoek', *Expertise en Recht 2019*, p. 22.

klassiek DNA-onderzoek zijn bepaald, niet van overeenkomstige toepassing verklaard op het DNA-verwantschapsonderzoek.⁵⁵ In dit wetsvoorstel wordt alsnog in die regeling voorzien. Deze grondslag maakt het mogelijk om DNA-profielen die worden bepaald in de context van een DNA-verwantschapsonderzoek op te slaan in de DNA-databank. Daaronder zijn begrepen DNA-profielen die zijn bepaald aan de hand van celmateriaal van verdachten en veroordeelden van wie al een DNA-profiel in de DNA-databank was opgeslagen, maar in welke profielen een voor het vaststellen van verwantschap relevant DNA-kenmerk (zoals het y-chromosomale en/of mitochondriale kenmerk) nog ontbrak.

Deze nieuwe gegevensverwerkingsgrondslag is, evenals de gegevensverwerkingsgrondslag in de context van het klassieke DNA-onderzoek, toelaatbaar op grond van artikel 9, tweede lid, onder g, AVG. De verwerking van deze gegevens is immers noodzakelijk om redenen van zwaarwegend algemeen belang, te weten het voorkomen, opsporen, vervolgen en berechten van strafbare feiten. Zij is evenredig in het licht van dit nagestreefde doel, omdat de verwerking van in de context van verwantschapsonderzoek opgestelde DNA-profielen moet voldoen aan de vereisten in het DNA-besluit. Kort gezegd betekent dit dat alleen de DNA-profielen van de in artikel 14, eerste lid, genoemde personen in de DNA-databank mogen worden opgeslagen. DNA-profielen van derden moeten worden vernietigd, tenzij toestemming is gegeven om de profielen in het dossier in de strafzaak te bewaren (artikel 13, tweede en derde lid).

Van belang om op te merken is dat deze wijziging niet meebrengt dat bepaalde soorten DNA-profielen alleen in de context van klassiek DNA-onderzoek kunnen worden bepaald, en andere soorten DNA-profielen alleen in de context van verwantschapsonderzoek. Het is ook, anders dan voornoemde onderzoekers hebben voorgesteld, niet de bedoeling dat deze wijziging regelt dat in het kader van een klassiek DNA-onderzoek standaard ook het Y-chromosomale kenmerk van DNA-profielen wordt bepaald. Zoals hiervoor aan de orde kwam, kunnen op dit moment al Y-chromosomale kenmerken van het DNA-profiel worden bepaald in de context van klassiek DNA-onderzoek. Het is dus niet nodig, maar ook niet wenselijk om in een wettelijke regeling expliciet neer te leggen op welke wijze en aan de hand van welke kenmerken een DNA-profiel wordt bepaald. De technieken op dit terrein schrijden onverminderd voort. Door de wettekst techniekonafhankelijk te formuleren – door slechts in het algemeen te spreken over DNA-onderzoek – kan snel en flexibel kan worden ingespeeld op ontwikkelingen die zich voordoen op het terrein van forensisch DNA-onderzoek, waaronder de wijze waarop DNA-profielen worden opgesteld. Daarnaast zou met een wettelijke voorziening zoals door de onderzoekers is gewenst, buiten de reikwijdte van het doel van het klassieke DNA-onderzoek worden getreden. Dat berust op het volgende. Klassiek DNA-onderzoek is gericht op de vergelijking van DNA-profielen met het oog op de vaststelling van de identiteit van de verdachte. Het mag niet voor andere doeleinden worden verricht.⁵⁶ Klassiek DNA-onderzoek mag dus niet zijn gericht op het verkrijgen van informatie die voor de profielvergelijking niet direct van belang is, zoals het vaststellen van verwantschap. DNA-verwantschapsonderzoek daarentegen, is gericht op het vinden van een gedeeltelijke overeenkomst tussen profielen, welke overeenkomst erop kan duiden dat een bloedverwant van de onderzochte persoon de mogelijke dader is.⁵⁷ Het is een onderzoeksmethode die doorgaans wordt toegepast als het klassieke DNA-onderzoek geen resultaten heeft opgeleverd. Met behulp van verwantschapsonderzoek kan dan alsnog – indirect, namelijk via verwantschap – de identiteit van de verdachte worden vastgesteld. Omdat het Y-chromosomale kenmerk alleen kan worden gebruikt voor het vaststellen van verwantschap, en niet op zichzelf uitsluitend geeft over het bestaan van een exacte match tussen twee DNA-profielen, is het juridisch niet juist om in de context van het klassieke DNA-onderzoek wettelijk te bepalen dat standaard ook het Y-chromosomale kenmerk wordt bepaald. Hetzelfde geldt voor het zogenoemde mitochondriale kenmerk van het DNA-profiel, aan de hand waarvan familiebanden tussen enerzijds moeders en kinderen en anderzijds broers en zussen kunnen worden vastgesteld.

Om diezelfde reden en vanuit een oogpunt van rechtszekerheid zal er ook niet in worden

⁵⁵ Bijlage bij Kamerstukken II 2018/19, 32168, M, p. 11-12.

⁵⁶ Kamerstukken II 1991/92, 22 447, nr. 3, blz. 15 en Kamerstukken II 1999/2000, 26 271, nr. 9, blz. 1 en 2

⁵⁷ Kamerstukken II 2009/10, 32168, 3, p. 2.

voorzien dat met terugwerkende kracht uit het celmateriaal waaruit de in de DNA-databank opgenomen DNA-profielen met autosomale kenmerken zijn gedestilleerd, ook de Y-chromosomale kenmerken kunnen worden bepaald en opgeslagen, zoals de onderzoekers opperen. DNA-profielen die worden bepaald in de context van een DNA-verwantschapsonderzoek zullen pas in de DNA-databank kunnen worden opgeslagen na inwerkingtreding van de aangekondigde wetswijziging.

8. Gevolgen voor de uitvoering

Om de uitvoering van dit wetsvoorstel, na de inwerkingtreding, tot een succes te maken, is van groot belang dat een robuuste en ketenbrede ICT-voorziening wordt gecreëerd met daarin een voor alle organisaties toegankelijke en overzichtelijke administratie waarin wordt bijgehouden van wie er celmateriaal is afgenomen, waar dit celmateriaal zich bevindt en welke (juridische) titels er bestaan voor het bewaren van het celmateriaal. Een dergelijke ICT-voorziening is in ontwikkeling en wordt verder aangepast aan de behoeften van de betrokken organisaties, uiteraard met inachtneming van alle hiervoor reeds besproken waarborgen ter bescherming van de rechten van de betrokkenen.

Hierna volgt een globale beschrijving van de overige uitvoeringsconsequenties voor de betrokken organisaties. De consultatiefase zal worden benut om – in samenspraak met de ketenpartners – deze consequenties verder te analyseren en te concretiseren, en van een (nadere) financiële onderbouwing te voorzien.

Het NFI wordt als gezegd aangewezen als de organisatie die het conservatoir afgenomen celmateriaal zal gaan beheren. Deze nieuwe beheertaak sluit aan bij de taken en eigenstandige organisatorische positie van het NFI als beheerder van de DNA-databank met de daarin opgenomen DNA-profielen en de daaraan ten grondslag liggende monsters van celmateriaal. Het NFI voldoet aan de eisen ten aanzien van onafhankelijkheid en functiescheiding en beschikt over de nodige expertise om zorgvuldig om te gaan met het celmateriaal; belangrijke vereisten gelet op de privacy gevoeligheid van het celmateriaal. De werkprocessen ten behoeve van conservatoire celmateriaalafname zijn inpasbaar in de bestaande werkprocessen en leiden naast de beoogde vernieuwde ICT-voorziening niet tot omvangrijke wijzigingen in de taken, processen en benodigde inzet bij de andere onderdelen binnen het NFI. Binnen het NFI kan verder ruimte worden vrijgemaakt voor de opslag van het celmateriaal door de beheerorganisatie. De ruimtes die daartoe nu zijn aangewezen voldoen aan de gestelde eisen ten aanzien van de beveiliging en bewaarcondities voor de opslag van het celmateriaal. De beperkte uitbreiding in fte (op dit moment naar verwachting netto 5 fte extra) past binnen de huidige teamstructuren van het NFI en de DNA-databank. Door de nieuwe beheerstaken bij het NFI onder te brengen kan dus gebruik worden gemaakt van de bij het NFI reeds bestaande infrastructuur en bedrijfsvoering.

Voor de politie en de KMar geldt dat het wetsvoorstel als belangrijkste wijziging met zich brengt dat het moment van afname van celmateriaal in de meeste gevallen wordt gewijzigd. Met het oog daarop wordt binnen die organisaties een werkproces ontwikkeld om de conservatoire celmateriaalafname te realiseren op zorgvuldige wijze en met inachtneming van de in paragraaf 5 reeds besproken waarborgen. Om binnen de toepasselijke termijnen celmateriaal te kunnen afnemen, moet er voldoende gekwalificeerd personeel op de politiebureaus en brigades van de KMar aanwezig zijn. Zowel de politie als de KMar heeft in een eerder stadium aangegeven dat dit haalbaar is. Wel zullen er meer opsporingsambtenaren moeten worden opgeleid om de procedure van celmateriaalafname te doorlopen. Daarvoor moet voldoende budget ter beschikking worden gesteld. Tegelijkertijd geldt dat de taak voor de politie om veroordeelden op te sporen ten behoeve van celmateriaalafname grotendeels zal vervallen. Daarin is een flinke werklastbesparing te verwachten.

Het openbaar ministerie heeft geen taak bij de conservatoire afname van het celmateriaal. Dat is – zo is in de wettekst ook bepaald – een verantwoordelijkheid van de betrokken opsporingsambtenaar. De taken van het openbaar ministerie zoals die nu in het kader van de Wet DNA-V bestaan, zullen zo blijven bestaan. De officier van justitie wordt – zoals ook nu gebeurt – in het proces betrokken ná een veroordeling, als er een bevel moet worden gegeven tot het bepalen

en verwerken van het DNA-profiel met (al dan niet reeds afgenomen) celmateriaal. Voor de betrokken medewerkers bij het openbaar ministerie – forensisch officieren van justitie, forensisch parketsecretarissen en de DNA-administratie – is vooral kennis van het nieuwe werkproces vereist. Hierin zal voorzien kunnen worden door werkinstructies en e-learning. Deze zullen ontwikkeld moeten worden.

Justid zal een centrale rol krijgen in het beheer van de in paragraaf 5 reeds genoemde cel- en claimadministraties. De uitvoering van deze rol past goed binnen de huidige taakstelling van Justid, waarvoor volledig gebruik kan worden gemaakt van al aanwezige kennis en competenties binnen de organisatie. Voor de nieuwe claimadministratie wordt opgeschaald qua beheercapaciteit.

9. Financiële gevolgen

In het haalbaarheidsonderzoek is eerste inschatting gemaakt van de totale kosten voor de implementatie van dit wetsvoorstel. Vanuit de zogenoemde Hoekstra-gelden is reeds budget beschikbaar gesteld om de conservatoire celmateriaalafname, in het bijzonder de daarvoor benodigde ICT-voorzieningen, mogelijk te gaan maken. Het totaal toegekende budget voor de ketenorganisaties komt neer op € 696.000 (2022), € 5.092.000 (2023), € 4.149.000 (2024), € 2.751.000 (2025 en 2026), € 2.915.000 (2027) en € 6.136.000 (2028 en volgende jaren). De incidentele kosten voor de ontwikkeling van de beheerorganisatie zijn geschat op € 3.100.000,-. De structurele kosten vanaf 2025 zijn geschat op € 617.000. De consultatiefase zal worden benut om de financiële consequenties zoals eerder in kaart gebracht, te actualiseren.

10. Advies en consultatie

[te schrijven na consultatieronde]

11. Inwerkingtreding

De voorgestelde wijzigingen van de Wet DNA-V en het Wetboek van Strafvordering zullen in werking treden op een bij koninklijk besluit te bepalen datum. De regels zullen onmiddellijk in werking treden. Dat betekent dat ook van verdachten die op de dag vóór inwerkingtreding in verzekering gesteld en nog in verzekering zijn gesteld op het moment van de dag van inwerkingtreding, conservatoir celmateriaal zal worden afgenomen.⁵⁸ Voor de verdachten die zijn aangehouden voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding, blijft het bestaande regime gelden: als zij worden veroordeeld en een bevel wordt gegeven als bedoeld in artikel 2a, tweede lid (nieuw), zal bij hen celmateriaal worden afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van een DNA-profiel.

De voorgestelde wijziging met betrekking tot veroordeelden op wie het jeugdstrafrecht is toegepast, zal gelden voor elke veroordeelde ten aanzien van wie de officier van justitie vanaf de datum van inwerkingtreding een bevel geeft om celmateriaal af te nemen met het oog op het bepalen en verwerken van het DNA-profiel.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

In het voorgaande zijn de meeste artikelen van het onderhavige wetsvoorstel op hoofdlijnen toegelicht. In aanvulling daarop wordt in het navolgende bij de belangrijkste wijzigingsvoorstellen nog een meer specifieke toelichting gegeven.

Artikel I, onder A (artikel 1, eerste lid, onder c)

De begripsomschrijving van "veroordeelde" in artikel 1, eerste lid, onder c, wordt aangepast om de beoogde beperking van de reikwijdte van de Wet DNA-V ten aanzien van jeugdigen te realiseren. In de wet wordt neergelegd dat als het gaat om veroordeelden aan wie een taakstraf als bedoeld in artikel 77h, eerste lid, onder a, Sr is opgelegd, het moet gaan om een taakstraf van ten minste veertig uren. Is dat niet het geval, dan is geen sprake van een veroordeelde ten aanzien van wie

⁵⁸ Hetzelfde geldt voor het – meer theoretische – geval waarin de verdachte de dag voor inwerkingtreding is opgehouden voor onderzoek en dat ophouden nog plaatsvindt op de dag van inwerkingtreding.

de officier van justitie een bevel kan geven om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken. Als een strafbeschikking in de vorm van een taakstraf wordt uitgevaardigd (artikel 2, tweede lid) aan een persoon op wie het jeugdstrafrecht wordt toegepast, geldt uiteraard eveneens dat deze taakstraf tenminste veertig uren moet behelzen om een DNA-bevel te kunnen geven.

Artikel 1, onder B (artikel 2)

Dit nieuw in te voegen artikel vormt de grondslag voor de conservatoire celmateriaalafname. In dit artikel wordt geregeld in welke gevallen en onder welke voorwaarden conservatoire celmateriaalafname plaatsvindt. Dit gebeurt indien er een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf bestaat tegen de verdachte na een periode van ophouden voor onderzoek of in verzekeringstelling. Het celmateriaal wordt afgenomen nadat is besloten om de verdachte in vrijheid te stellen, of zijn bewaring te vorderen. Zoals in het algemeen deel van de toelichting al is uiteengezet, sluit dit uitgangspunt niet uit dat op een later moment celmateriaal wordt afgenomen. Celmateriaalafname op een later moment dan tijdens het ophouden voor onderzoek of de in verzekeringstelling is echter alleen mogelijk als de verdachte op dat moment nog vastzit (omdat hij in bewaring is gesteld, of gevangen wordt gehouden; of diens gevangenneming is bevolen). Als de verdachte in vrijheid is gesteld en is verzuimd om binnen de termijnen van ophouden voor onderzoek of in verzekeringstelling celmateriaal af te nemen, zal celmateriaalafname pas kunnen plaatsvinden na een eventuele veroordeling. De bestaande regels zullen dan van toepassing zijn.

Eerste lid

In dit lid wordt bepaald dat celmateriaal wordt afgenomen van de verdachte die wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf is opgehouden voor onderzoek of in verzekering is gesteld. De opsporingsambtenaar draagt er zorg voor dat dit gebeurt. De bepaling is passief geformuleerd omdat het afhankelijk is van het soort af te nemen celmateriaal, wie feitelijk tot die afname zal overgaan. Bij wangslijm of haarwortels is dat de opsporingsambtenaar (zie de toelichting bij artikel 5), bij bloed dient daarvoor een arts of verpleegkundige te worden ingeschakeld.

Er is niet voor gekozen de celmateriaalafname te laten voorafgaan door een bevel van de hulpofficier van justitie of de officier van justitie. Die keuze berust op het volgende. De beslissing of celmateriaal moet worden afgenomen bij de voor onderzoek opgehouden of in verzekering gestelde verdachte, vergt een beperkte afweging. Als in deze termijn niet de beslissing is genomen om de zaak niet door te zetten – bijvoorbeeld omdat is besloten de zaak te seponeren, of de betrokken opsporingsambtenaren geen proces-verbaal opmaken omdat op voorhand duidelijk is dat het desbetreffende feit zal worden geseponneerd (vgl. artikel 152, tweede lid, Sv) – is formeel nog sprake van een verdenking. Als dit een verdenking betreft wegens een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan, de verdachte meerderjarig is, en niet is besloten tot het opleggen van een geldboete (zie hierna uitgebreid over deze uitzonderingen), dan wordt celmateriaal afgenomen. Een individuele afweging vindt op dit moment niet plaats. Dat gebeurt pas als na een eventuele veroordeling daadwerkelijk wordt besloten tot het bepalen en het verwerken van het DNA-profiel. Daartoe beslist de officier van justitie.

Er bestaat een viertal uitzonderingen op de regel dat celmateriaal wordt afgenomen bij verdachten van een voorlopige hechtenis-misdrijf.

De eerste uitzondering betreft minderjarigen. Zoals in het algemeen deel van de toelichting al aan de orde kwam, is ervoor gekozen conservatoire celmateriaalafname niet mogelijk te maken als de verdachte minderjarig is. In de wettekst wordt gesproken over de verdachte die ten tijde van het feit waarvan hij wordt verdacht de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt. Het gaat dus niet zonder meer om personen op wie het jeugdstrafrecht (artikelen 77a t/m 77gg van het Wetboek van Strafrecht) zal worden toegepast. Het jeugdstrafrecht wordt immers niet alleen toegepast op jeugdigen, maar soms ook op jongvolwassenen, terwijl andersom het commune strafrecht in bepaalde gevallen kan worden toegepast op minderjarige verdachten. In de vroege fase van de procedure waarin de conservatoire celmateriaalafname plaatsvindt, zal echter nog niet bekend zal zijn of een minderjarige verdachte volgens het jeugdstrafrecht of het commune strafrecht zal worden berecht. In deze bepaling wordt daarom uitgegaan van de feitelijke

minderjarigheid van de verdachte, terwijl met betrekking tot de in artikel 1 opgenomen begripsomschrijving van veroordeelde is aangesloten bij de bepalingen over het jeugdstrafrecht.

De tweede uitzondering betreft de situatie waarin gedurende de termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling duidelijk wordt dat er niet langer een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-feit bestaat. Er is bijvoorbeeld al een sepotbeslissing genomen op het moment dat de verdachte wordt heengezonden na een periode van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling, of er is besloten geen proces-verbaal op te maken omdat op voorhand duidelijk is dat de zaak zal worden geseponeerd (artikel 152, tweede lid, Sv). In dergelijke gevallen bestaat er geen grond voor conservatoire celmateriaalafname. Deze uitzondering is in de wettekst opgenomen omdat uit de aanhef van het eerste lid niet zonder meer blijkt dat afname van celmateriaal achterwege blijft als er gedurende de termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling wel een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf heeft bestaan, maar deze verdenking na enige tijd (en onderzoek) vervalt. Zoals in het algemeen deel van de toelichting al aan de orde kwam, is een belangrijke reden voor het gekozen scenario gelegen in het feit dat met het zo laat mogelijk binnen de genoemde termijnen afnemen van celmateriaal, zoveel mogelijk wordt voorkomen dat onnodig celmateriaal wordt afgenomen. Deze uitzonderingsgrond drukt dat ook uit: celmateriaalafname vindt feitelijk pas plaats als aan het eind van een termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling de gronden voor verdenking van een voorlopige hechtenis-misdrijf niet zijn vervallen.

De derde uitzondering is aan de orde wanneer binnen de termijnen van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling voor het misdrijf al een geldboete is opgelegd. Dat zal in de meeste gevallen een uitgevaardigde strafbeschikking zijn, maar in theorie is ook afdoening door de rechter in het kader van supersnelrecht mogelijk. De zaak is dan al afgedaan met een sanctie die niet zal kunnen leiden tot het geven van een bevel tot het bepalen en verwerken van een DNA-profiel, zodat er ook geen grond bestaat om celmateriaal van de verdachte af te nemen. Dat bij de uitvaardiging van een strafbeschikking de mogelijkheid bestaat dat naderhand – naar aanleiding van een ingesteld verzet of omdat de geldboete niet wordt voldaan – door de rechter alsnog een taakstraf of gevangenisstraf wordt opgelegd, doet aan het voorgaande niet af. Het betreft allereerst een vrij theoretische mogelijkheid, omdat de rechter doorgaans aansluit bij de door de officier van justitie gekozen strafmodaliteit. Als zich toch een situatie voordoet waarin de rechter, in afwijking van de officier van justitie, een taakstraf of vrijheidsbenemende sanctie oplegt, kan worden teruggevallen op de bestaande mogelijkheid om na een veroordeling alsnog celmateriaal af te nemen. Voor de enkele situatie waarin de veroordeelde – aan wie aanvankelijk een strafbeschikking, houdende een geldboete was opgelegd – onvindbaar blijkt, wordt het niet gerechtvaardigd geacht deze uitzonderingsmogelijkheid in het geheel achterwege te laten. Dat geldt temeer aangezien een strafbeschikking, houdende een geldboete, in de regel niet zal worden opgelegd voor ernstige misdrijven.

De laatste uitzondering (onder d) betreft de situatie waarin al eerder celmateriaal van de verdachte is afgenomen en bewaard, op grond van deze wet of het Wetboek van Strafvordering. Aan dat reeds afgenomen celmateriaal kan dan een nieuwe titel voor het bewaren ervan worden gekoppeld. Er zullen dan ook twee bewaarregimes gaan gelden. Daarbij moet het volgende worden bedacht. Als er al eerder celmateriaal is afgenomen op grond van het Wetboek van Strafvordering, betekent dit doorgaans dat er ook een DNA-profiel van de verdachte zal zijn bepaald en verwerkt in de DNA-databank. Hetzelfde is mogelijk als al eerder op grond van de Wet DNA-V een bevel is gegeven als bedoeld in het voorgestelde 2a, eerste of tweede lid. De in het eerste lid van artikel 2 neergelegde bevoegdheid om conservatoir celmateriaal af te nemen omvat niet de bevoegdheid om op dat moment een DNA-profiel te bepalen en te verwerken. Nu kan zich de situatie voordoen dat op het moment dat conservatoir celmateriaal zou moeten worden afgenomen, blijkt dat er al een DNA-profiel van de verdachte in de DNA-databank is opgenomen. Aan het celmateriaal dat met dat DNA-profiel samenhangt, kan in zo'n geval een nieuwe titel voor conservatoire celmateriaalafname worden gekoppeld, maar aan het aan de hand van dat celmateriaal bepaalde DNA-profiel zelf niet. Concreet betekent dit dat als de eerdere titel voor verwerking van het DNA-profiel en het celmateriaal komt te vervallen (bijvoorbeeld omdat de bewaartermijn is verstreken,

of de verdachte in de strafprocedure waarin het DNA-profiel is bepaald en verwerkt niet langer als verdachte wordt aangemerkt), het DNA-profiel zal moeten worden vernietigd. Het celmateriaal kan wel bewaard blijven, want daarop rust dan een nieuwe titel op grond van artikel 2, eerste lid, Wet DNA-V. Als de verdachte vervolgens wordt veroordeeld, kan dat celmateriaal opnieuw worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel.

Tweede lid

Zoals ook al eerder is uiteengezet, wordt in het gekozen scenario het celmateriaal zo laat mogelijk binnen de termijnen van ophouden van onderzoek of inverzekeringstelling afgenomen, omdat op die manier zoveel mogelijk onnodige afnames van celmateriaal worden voorkomen. De afname van celmateriaal zal plaatsvinden nadat is besloten dat de verdachte in vrijheid wordt gesteld, hoewel de verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf niet is komen te vervallen, of nadat is besloten de bewaring te vorderen. Als er al eerder celmateriaal van de verdachte is afgenomen, is dit ook het moment waarop in de systemen een nieuwe titel aan dat celmateriaal kan worden gekoppeld. In de eerste zin van dit lid is bepaald dat het celmateriaal zal moeten worden afgenomen binnen de bestaande termijnen van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling. Het is dus niet mogelijk om de verdachte buiten die termijnen langer op te houden om celmateriaal af te kunnen nemen.

Vrijheidsbeneming op grond van artikel 56a Sv (ophouden voor onderzoek) en artikel 57 Sv (inverzekeringstelling) mag niet langer duren dan het onderzoeksbelang rechtvaardigt. Met het onderzoeksbelang wordt bedoeld: het belang van het onderzoek ten gevolge waarvan de vrijheidsbeneming plaatsvindt.⁵⁹ Zodra er geen onderzoeksbelang meer bestaat om de verdachte vast te houden, moet hij onmiddellijk in vrijheid worden gesteld. In voorkomend geval moet echter nog wel uitvoering worden gegeven aan de wettelijke opdracht om conservatoir celmateriaal af te nemen. In de tweede zin van dit lid is daarom bepaald dat de verdachte in dergelijke gevallen in vrijheid wordt gesteld zodra het celmateriaal is afgenomen. De afname van celmateriaal dient uiteraard zo spoedig mogelijk plaats te vinden, en in ieder geval – zoals in de eerste zin tot uitdrukking wordt gebracht – voordat de termijn van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling is verstreken.

Met betrekking tot de mogelijkheid van het uitreiken in persoon van mededelingen over het vervolg van de strafzaak is eerder in de artikelen 56a, vierde lid en 57, vijfde lid, Sv neergelegd dat de betekening van gerechtelijke mededelingen in strafzaken wordt aangemerkt als onderdeel van het onderzoeksbelang.⁶⁰ Het ligt niet voor de hand om iets vergelijkbaars te bepalen ten aanzien van conservatoire celmateriaalafname, omdat deze vorm van celmateriaalafname niet plaatsvindt in het belang van het voorliggende strafvorderlijk onderzoek. Conservatoire celmateriaalafname als grond voor voorarrest zou ook de Straatsburgse toets niet doorstaan. Voor detentie op die grond (artikel 5, eerste lid, onder c, EVRM) is immers vereist dat deze is gericht op het voor de rechter brengen van de verdachte ("for the purpose of bringing him before the competent legal authority").⁶¹ Het ophouden met het oog op conservatoire celmateriaalafname zou veeleer komen te vallen onder artikel 5, eerste lid, onder b, EVRM ("to secure the fulfilment of any obligation prescribed by law").

Het voorgaande brengt dus ook mee dat de verdachte niet in verzekering kan worden gesteld met als enig doel nog conservatoir celmateriaal af te nemen. De inverzekeringstelling dient dan immers geen onderzoeksbelang, en dat is wel vereist voor de toepassing van dit dwangmiddel. Om dezelfde reden kan de inverzekeringstelling niet worden verlengd met als enig doel de conservatoire afname van celmateriaal.

Vierde en vijfde lid

⁵⁹ Kamerstukken II 2004/05, 29805, nr. 3, p. 8.

⁶⁰ Wet Wijziging en aanvulling van een aantal bepalingen in het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot de betekening van gerechtelijke mededelingen in strafzaken, *Stb.* 2005,175.

⁶¹ Zie onder meer EHRM 22 december 2020, nr. 14305/17 (Selahattin Demirtas/Turkije), par. 314 en EHRM 15 juni 2021, nr. 62903/15 (Kurt/Oostenrijk), par. 187).

Zoals is uiteengezet in het algemeen deel van de memorie van toelichting, kan tegen het – na een veroordeling te geven – bevel om met het eerder afgenomen celmateriaal een DNA-profiel te bepalen en verwerken, een bezwaarschrift worden ingediend. De termijn voor het indienen van een bezwaarschrift gaat lopen op het moment dat het bevel is betekend. Betekening in persoon is niet nodig. Als rechtsgeldig wordt betekend op grond van artikel 36e, tweede lid, onder b, Sv (uitreiking van de gerechtelijke mededeling aan de autoriteit waarvan zij is uitgegaan) is het mogelijk dat de veroordeelde van het bevel niet op de hoogte zal zijn. Dat risico van onwetendheid wordt ondervangen met de in deze leden opgenomen verplichting om de verdachte voorafgaand aan de afname van het celmateriaal een kennisgeving uit te reiken waarin staat uitgelegd wat het doel is van de celmateriaalafname en in welke gevallen het celmateriaal mag worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel. Ook staat in de kennisgeving uitgelegd dat de officier van justitie na een eventuele veroordeling nog een apart bevel moet geven tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel, tegen welk bevel de (dan) veroordeelde het recht heeft een bezwaarschrift in te dienen. Deze kennisgeving moet schriftelijk worden gedaan in een voor de verdachte begrijpelijke taal (vgl. artikel 27c Sv).⁶² Op deze manier wordt zeker gesteld dat de verdachte op het moment van celmateriaalafname kennis kan nemen van het feit dat met zijn celmateriaal na een eventuele veroordeling een DNA-profiel kan worden bepaald, maar dat hij tegen dat voornemen op een later moment een rechtsmiddel kan aanwenden.

Zesde lid

In dit lid wordt het conservatoire karakter van de celmateriaalafname benadrukt. Het afgenomen celmateriaal moet worden bewaard in een daartoe geschikte en beveiligde centrale opslag. Door het gebruik van de term 'beveiligd' wordt expliciet in de wet tot uitdrukking gebracht dat conservatoir afgenomen celmateriaal zodanig wordt opgeslagen, dat het niet kan worden gebruikt als daar geen geldige titel voor is. Hiermee wordt tevens aan de eerder in de Tweede Kamer geuite wens voldaan om te bepalen dat er "dikke betonnen en juridische muren" om het conservatoir opgeslagen celmateriaal te liggen.⁶³ Het celmateriaal mag niet worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel, tenzij zich één van de onder a en b genoemde situaties voordoet. De onder a genoemde situatie is de bestaande situatie: de verdachte wordt veroordeeld en de officier van justitie geeft – met inachtneming van de reeds bestaande regels, die in het vernummerde artikel 2a zijn neergelegd – een bevel tot het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. De onder b genoemde situatie is nieuw. Het betreft de mogelijkheid dat het celmateriaal wordt gebruikt als de officier van justitie of de rechter-commissaris op grond van de bestaande strafvorderlijke bevoegdheden voor DNA-onderzoek een DNA-profiel van de verdachte wil bepalen en verwerken. Deze mogelijkheid wordt nader toegelicht in de artikelsgewijze toelichting bij artikel II; de voorgestelde wijzigingen in het Wetboek van Strafvordering.

Artikel I, onder C (artikel 2a)

Het huidige artikel 2 wordt vernummerd tot artikel 2a en wordt aangepast met het oog op de introductie van conservatoire celmateriaalafname.

Eerste lid

Dit lid bevat de reeds bestaande grondslag voor de officier van justitie om een bevel te geven dat een DNA-profiel wordt bepaald en verwerkt in de DNA-databank van veroordeelden wegens voorlopige hechtenis-misdrijven aan wie de straffen en maatregelen zijn opgelegd, opgesomd in artikel 1, eerste lid, onder c. Het is inhoudelijk vrijwel gelijklopend aan het bestaande artikel 2,

⁶² Als de verdachte niet een taal begrijpt waarin een vertaling beschikbaar is, zal hij eerst mondeling van het voorgaande in kennis worden gesteld via een tolk. In dat geval dient de kennisgeving ook schriftelijk te worden vertaald ten behoeve van de vreemdtalige verdachte in een taal die hij begrijpt. Deze vertaling kan vervolgens worden gevoegd bij de andere reeds bestaande vertalingen en in een voorkomend geval opnieuw worden gebruikt. Vgl. Kamerstukken II 2013/14, 33871, nr. 3, p. 19. Niet kan worden verwacht, en daarom is ook niet vereist, dat de schriftelijke vertaling gereed is binnen de termijnen van ophouden voor onderzoek of inverzekeringstelling. In gevallen waarin aan de verdachte door middel van een tolk de inhoud van de mededeling is uiteengezet en een schriftelijke vertaling op dat moment niet paraat is, wordt de schriftelijke vertaling, voor zover mogelijk, aan de verdachte nagezonden.

⁶³ Kamerstukken II 2019/20, 31415, nr. 26, p. 7.

eerste lid, maar is aangepast voor de – naar verwachting meest voorkomende – situatie dat al conservatoir celmateriaal is afgenomen. De officier van justitie geeft dan dus het bevel om met het reeds afgenomen celmateriaal een DNA-profiel te bepalen en dit te verwerken, door het in de DNA-databank op te nemen, tenzij één van de onder a en b opgenomen (bestaande) uitzonderingsgronden aan de orde is.

Tweede lid

Dit lid bevat de weerslag van de huidige situatie, waarin de officier van justitie pas na de veroordeling het bevel geeft om celmateriaal af te nemen ten behoeve van het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. Deze mogelijkheid wordt behouden, omdat er nog steeds gevallen zullen zijn waarin niet conservatoir celmateriaal is afgenomen. Het kan daarbij gaan om veroordeelden die als verdachte nooit zijn opgehouden voor onderzoek of in verzekering zijn gesteld, of om veroordeelden die ten tijde van het feit waarvoor zij zijn veroordeeld, minderjarig waren. Conservatoire celmateriaalafname wordt voor hen immers niet mogelijk wordt gemaakt. In het algemeen deel van de memorie van toelichting zijn de redenen daarvoor al uitgebreid uiteengezet.

Derde lid

De inhoud van dit lid is niet nieuw, het bevat alleen enkele kleine aanpassingen. In dit lid is geregeld dat als op grond van het voorgestelde artikel 2a (eerste of tweede lid) een DNA-profiel moet worden bepaald en verwerkt, en dit al eerder is gebeurd, het DNA-profiel, als dat zou moeten worden vernietigd, toch verwerkt blijft, omdat daarvoor een nieuwe titel bestaat: het bevel, bedoeld in artikel 2a, eerste of tweede lid, Wet DNA-V. Waar voorheen alleen het Wetboek van Strafvordering werd genoemd als grond voor verdere verwerking van het DNA-profiel, is daaraan nu ook de Wet DNA-V toegevoegd. Het is immers mogelijk dat de veroordeelde eerder is veroordeeld en naar aanleiding van die eerdere veroordeling al een DNA-profiel is bepaald en verwerkt. De toevoeging van de Wet DNA-V aan dit lid betreft een codificatie van een bestaande praktijk: op grond van een redelijke wetsuitleg werd er al van uitgegaan dat als eerder op grond van de Wet DNA-V een DNA-profiel was bepaald en verwerkt, een nieuw bevel tot celmateriaalafname op grond van de Wet DNA-V achterwege kon blijven. In dergelijke gevallen zal aan het reeds verwerkte DNA-profiel een nieuwe bewaartermijn worden gekoppeld. Er zullen dan meerdere bewaarregimes op het celmateriaal van toepassing zijn. Hetzelfde gebeurt in artikel 2, eerste lid, onder c (hiervoor al toegelicht), maar dan alleen met betrekking tot het reeds opgeslagen celmateriaal.

Artikel I, onder D (artikel 3)

In het eerste lid van deze bepaling is neergelegd aan welke vereisten het DNA-bevel moet voldoen. Aan deze bepaling vindt een kleine inhoudelijke wijziging plaats. Met betrekking tot het bevel tot het doen afnemen van celmateriaal was tot nu toe bepaald dat het bevel de plaats waar en de datum en het tijdstip waarop het bevel ten uitvoer zal worden gelegd moet bevatten. Nu wordt bepaald dat het bevel die informatie "indien mogelijk" bevat. Deze woorden zijn ingevoegd omdat bij veroordeelden zonder vaste woon- of verblijfplaats ten tijde van het geven van het bevel niet kan worden aangegeven waar en wanneer de celmateriaalafname zal plaatsvinden. Dat zal, als de veroordeelde is bereikt, op basis van nadere informatie worden bepaald. Overigens zal deze situatie zich, gelet op de introductie van conservatoire celmateriaalafname, in de toekomst niet vaak meer voordoen.

Artikel I, onder F (artikel 5)

In deze bepaling is neergelegd door wie en op welke wijze celmateriaal wordt afgenomen.

Eerste lid

De redactie van dit lid wijzigt conform de voorgestelde wijziging van de artikelen 151b, derde lid, eerste volzin en 195d, derde lid, eerste volzin. In de toelichting bij de desbetreffende bepalingen wordt uiteengezet waarom voor deze wijziging is gekozen. In artikel 5, eerste lid, Wet DNA-V vindt

deze wijziging plaats vanuit de wens de redactie van vergelijkbare bepalingen in de Wet DNA-V en het Wetboek van Strafvordering vanuit een oogpunt van eenvoud zoveel mogelijk gelijk te houden. Een inhoudelijke reden voor deze redactionele wijziging is er in de context van artikel 5, eerste lid, Wet DNA-V dus niet.

Tweede lid

In dit lid wordt bepaald dat celmateriaal in de vorm van wangslim of haarwortels wordt afgenomen door een persoon die voldoet aan bij of krachtens algemene maatregel van bestuur – het DNA-besluit – te stellen eisen. Op dit moment is in artikel 5 van de Wet DNA-V in combinatie met het DNA-besluit bepaald dat celmateriaal wordt afgenomen door een arts of een verpleegkundige, of – indien de veroordeelde daartegen geen bezwaar maakt – door een persoon die voldoet aan bij of krachtens het DNA-besluit te stellen eisen. Dat zijn doorgaans de daartoe door de officier van justitie aangewezen opsporingsambtenaar, of, als afname plaatsvindt in Penitentiare Inrichting of Justitiële Jeuginrichting, door een daartoe door de directeur van die inrichting aangewezen persoon. Als afname van celmateriaal plaatsvindt op het politiebureau, gebeurt dat vrijwel altijd door de aangewezen opsporingsambtenaar. In geval van verzet wordt soms teruggevallen op de afname van haarwortels. Ook dat is een handeling die de daartoe aangewezen persoon mag verrichten. Slechts in zeldzame gevallen worden momenteel haarwortels of bloed afgenomen ten behoeve van DNA-onderzoek.

Deze praktijk wordt met dit lid wettelijk verankerd. Celmateriaal in de vorm van wangslim of haarwortels zal worden afgenomen door een daartoe aangewezen persoon die voldoet aan bij of krachtens het DNA-besluit te stellen eisen. Alleen indien dat wegens verzet (dat de afname van wangslim naar het oordeel van die persoon onmogelijk maakt) of bijzondere geneeskundige redenen niet mogelijk is en bloed moet worden afgenomen, zal een arts of verpleegkundige moeten worden ingeschakeld. In het algemeen deel van de toelichting is uiteengezet welke redenen tot deze keuze hebben geleid.

Artikel I, onder G (artikel 7)

Eerste en tweede lid

In artikel 7 is de mogelijkheid voor de veroordeelde neergelegd om een bezwaarschrift in te dienen tegen het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel. Deze bepaling wordt iets anders opgezet, maar blijft inhoudelijk ongewijzigd. In het eerste lid wordt bepaald dat de veroordeelde het recht van bezwaar heeft. Dat recht heeft hij, zo blijkt uit het tweede lid, gedurende veertien dagen. De termijn van veertien dagen kan op verschillende momenten gaan lopen, afhankelijk van het moment en de wijze waarop celmateriaal is verkregen.

In geval van conservatoire celmateriaalafname is het celmateriaal al afgenomen toen de veroordeelde nog een verdachte was, en wordt het in een beveiligde centrale opslag bewaard tot het moment waarop de officier van justitie het bevel heeft gegeven om het DNA-profiel te bepalen en te verwerken. De termijn voor het indienen van een bezwaarschrift zal in deze situatie gaan lopen op de dag na de dag waarop het hiervoor bedoelde bevel van de officier van justitie is betekend. Zoals in het algemeen deel van de toelichting al aan de orde kwam, gelden de reguliere betekenisvoorschriften, en hoeft het bevel dus niet in persoon te worden betekend. Het risico dat de veroordeelde niet op de hoogte zal zijn van het bevel, wordt zoveel mogelijk ondervangen door hem als verdachte bij de celmateriaalafname al schriftelijk kennis te geven van het feit dat het celmateriaal na een eventuele veroordeling kan worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van zijn DNA-profiel en dat hij tegen dat bevel een bezwaarschrift kan indienen. Dat neemt niet weg dat er gevallen zullen zijn, bijvoorbeeld bij een veroordeling bij verstek, waarin de veroordeelde wegens onvindbaarheid niet op de hoogte zal worden gesteld van zijn veroordeling en ook niet van het bevel van de officier van justitie om zijn DNA-profiel te bepalen en verwerken. Het is in dergelijke gevallen aan de veroordeelde zelf om zich, als hij dat wenst, op de hoogte te stellen van de aanwezigheid van zijn DNA-profiel in de DNA-databank. De AVG biedt hem daartoe de mogelijkheid. Op grond van artikel 15 AVG heeft de betrokkene in beginsel recht op

kennisneming van zijn gegevens.⁶⁴ Hij kan op grond van deze bepaling nagaan of van hem celmateriaal wordt bewaard en een DNA-profiel is opgemaakt, dat is opgeslagen in de DNA-databank. Als blijkt dat dit het geval is en dat zijn DNA-profiel in strijd met het recht wordt bewaard, kan hij op grond van artikel 17 AVG verzoeken om het DNA-profiel en het daaraan ten grondslag liggende celmateriaal te laten vernietigen. Ook kan de veroordeelde op grond van artikel 77 AVG een klacht indienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens, als hij van mening is dat de verwerking van de hem betreffende persoonsgegevens inbreuk maakt op de AVG.

De tweede in artikel 7, tweede lid, genoemde situatie, is de huidige situatie waarin het celmateriaal pas wordt afgenomen ná de veroordeling (het voorgestelde artikel 2a, tweede lid). Zoals ook nu het geval is, zal de termijn waarbinnen het bezwaarschrift moet worden ingediend, gaan lopen op de dag nadat het celmateriaal is afgenomen.

Wordt ten slotte celmateriaal niet van de veroordeelde persoonlijk afgenomen maar, op grond van artikel 2a, vierde lid, (voorheen artikel 2, derde lid) van voorwerpen waarop celmateriaal van de veroordeelde aanwezig is, dan zal de termijn voor het indienen van een bezwaarschrift beginnen te lopen op de dag nadat de mededeling daarvan is betekend. Ook hier geldt dat betekening in persoon niet is voorgeschreven. Deze situatie, waarin in de context van de Wet DNA-V celmateriaal van voorwerpen wordt afgenomen, doet zich in de praktijk echter nauwelijks voor.

Zesde lid

In het huidige vijfde lid is bepaald dat als de rechtbank het bezwaarschrift gegrond verklaart, zij de officier van justitie beveelt ervoor zorg te dragen dat het celmateriaal van de veroordeelde terstond wordt vernietigd. De term "terstond" laat weinig ruimte voor de betrokken autoriteiten om voorafgaand aan de vernietiging te controleren of er nog andere titels zijn op grond waarvan het celmateriaal niettemin moet worden bewaard. Te denken valt aan de situatie waarin de veroordeelde kort daarvoor als verdachte in een andere strafzaak conservatoir celmateriaal zou hebben moeten afstaan, maar deze afname achterwege is gebleven omdat er al celmateriaal van hem beschikbaar bleek te zijn. Om deze controle feitelijk mogelijk te maken, is de term "terstond" vervangen door "binnen drie dagen". Dat geeft voldoende tijd om de hiervoor beoogde controle uit te voeren, terwijl het celmateriaal alsnog korte tijd na de gegrondverklaring van het bezwaarschrift zal worden vernietigd als er geen andere titel blijkt te zijn om het alsnog te mogen bewaren.

Artikel II, onder B en onder F (artikelen 151b en 195d Sv)

Het derde lid van de artikelen 151b en 195d Sv wordt op twee manieren gewijzigd. Allereerst wordt de formulering zo aangepast dat, anders dan nu het geval is, uit de wettekst niet langer de voorkeur voor afname van wangslim blijkt, maar wordt volstaan met de grondslag voor celmateriaalafname door de arts, verpleegkundige of opsporingsambtenaar. Daarmee wordt vooruitgelopen op het nieuwe Wetboek van Strafvordering, waarin dezelfde formulering wordt gekozen in de regeling over het DNA-onderzoek. De voorkeur voor wangslimafname zal dan in het DNA-besluit worden neergelegd. Daarop zal een uitzondering komen te bestaan, die in paragraaf 7 van deze toelichting is uiteengezet en DNA-onderzoek betreft aan celmateriaal van personen die deel uitmaken van een eeneiige twee- of meerling. In het DNA-besluit zal worden neergelegd dat bij hen ten behoeve van DNA-onderzoek primair bloed zal worden afgenomen, indien de opsporingsautoriteiten aan de hand van DNA-onderzoek willen achterhalen of de verdachte of diens tweelingbroer of -zus de eigenaar is van het veilig gestelde sporenmateriaal.

In de tweede plaats wordt – zoals hiervoor aan de orde kwam – in de Wet DNA-V de reeds bestaande praktijk verankerd dat celmateriaal in de vorm van wangslim of haarwortels zal worden afgenomen door een persoon die voldoet aan bij of krachtens het DNA-besluit te stellen eisen. Alleen indien dat niet mogelijk is en bloed moet worden afgenomen, zal een arts of verpleegkundige moeten worden ingeschakeld. In het algemeen deel van de toelichting is

⁶⁴ De kennisneming van gegevens kan worden beperkt als dat in het belang is van de voorkoming, het onderzoek, de opsporing en de vervolging van strafbare feiten of de tenuitvoerlegging van straffen, met inbegrip van de bescherming tegen en de voorkoming van gevaren voor de openbare veiligheid (vgl. artikel 23 AVG).

uiteengezet welke redenen tot deze keuze hebben geleid. Als het gaat om DNA-onderzoek in de context van het Wetboek van Strafvordering, geldt dat de opsporingsambtenaar (als daartoe door de officier van justitie aangewezen persoon) in de praktijk in de meeste gevallen het celmateriaal afneemt. Het ligt daarom voor de hand om ook in het Wetboek van Strafvordering te bepalen dat de opsporingsambtenaar als uitgangspunt celmateriaal in de vorm van wangslim of haarwortels afneemt. Op die manier wordt in één coherent wettelijk kader voorzien rond het afnemen van celmateriaal ten behoeve van DNA-onderzoek.

In de artikelen 151ba en 195da Sv wordt, zoals hierna nader wordt toegelicht, het uitgangspunt uiteengezet dat van elke verdachte of veroordeelde slechts éénmaal celmateriaal zal worden afgenomen. Als van de verdachte ten aanzien van wie de officier van justitie of rechter-commissaris DNA-onderzoek wil doen, al conservatoir celmateriaal is afgenomen, zal dat celmateriaal in beginsel worden gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken. In het vierde lid van de artikelen 151b en 195d wordt geëxpliciteerd dat wanneer vanwege zwaarwegende redenen ander celmateriaal van de verdachte wordt gebruikt voor het verrichten van DNA-onderzoek dan van hem afgenomen celmateriaal, dat 'andere celmateriaal' celmateriaal kan zijn dat conservatoir is afgenomen in de context van de Wet DNA-V. Het gaat hier doorgaans om situaties waarin de verdachte, om opsporingstactische redenen, niet mag weten dat er DNA-onderzoek wordt verricht met zijn celmateriaal. Dat ook in deze gevallen beschikbaar conservatoir afgenomen celmateriaal dient te worden gebruikt, volgt feitelijk al uit het bepaalde in de artikelen 151ba en 195da. Het wordt niettemin ook voor deze gevallen zekerheidshalve in de wet geëxpliciteerd.

Het voorgaande brengt mee dat als van de verdachte celmateriaal wordt afgenomen op grond van de artikelen 151a, eerste lid, 151b, eerste lid, 195a, eerste lid of 195d, eerste lid, Sv, de verdachte op grond van de artikelen 151a, vijfde lid en 195a, vierde lid, Sv zo spoedig mogelijk schriftelijk in kennis wordt gesteld van de uitslag van het onderzoek. Wordt het onderzoek verricht aan ander celmateriaal, dan vindt schriftelijke kennisgeving plaats zodra het belang van het onderzoek dat toelaat. Dit "andere celmateriaal" kan het op grond van de Wet DNA-V conservatoir afgenomen celmateriaal betreffen, met óf zonder dat daar een onderzoeksbelang aan ten grondslag ligt. In de eerste gevallen wordt de verdachte, zoals nu reeds is bepaald, van dergelijk onderzoek pas op de hoogte gesteld als het belang van het onderzoek dat toelaat.⁶⁵ In de laatste gevallen zal het belang van het onderzoek toestaan dat de verdachte zo spoedig mogelijk in kennis wordt gesteld van de uitslag van het onderzoek.

Artikel II, onder C en onder G (artikelen 151ba en 195da Sv)

Eerste lid

Zoals in het algemeen deel van de toelichting is uiteengezet, is het uitgangspunt in de voorgestelde wetgeving dat van elke verdachte of veroordeelde slechts éénmaal celmateriaal zal worden afgenomen. Dat uitgangspunt is in de Wet DNA-V momenteel al neergelegd in artikel 2, eerste lid, onder a (het nieuw voorgestelde artikel 2a, eerste lid, onder a). Hier is bepaald dat van de veroordeelde geen celmateriaal wordt afgenomen, als van deze persoon reeds een DNA-profiel is verwerkt overeenkomstig het Wetboek van Strafvordering. Nu wordt ook de situatie andersom geregeld: als de officier van justitie of de rechter-commissaris op grond van het Wetboek van Strafvordering DNA-onderzoek wil en kan verrichten, dient daarvoor het reeds in het kader van de Wet DNA-V conservatoir opgeslagen celmateriaal te worden gebruikt. In artikel 2, zesde lid, onder b, Wet DNA-V wordt met het oog daarop bepaald dat conservatoir afgenomen celmateriaal mag worden gebruikt voor het bepalen en verwerken van een DNA-profiel indien de officier van justitie of de rechter-commissaris DNA-onderzoek verricht als bedoeld in de artikelen 151a en 195a Sv. Tevens worden in het Wetboek van Strafvordering twee nieuwe bepalingen ingevoegd: de artikelen 151ba en 195da. In deze artikelen wordt bepaald dat indien al celmateriaal bij de verdachte is afgenomen op grond van de Wet DNA-V, het DNA-onderzoek wordt verricht aan de hand van dat celmateriaal. Als op grond van de Wet DNA-V niet alleen celmateriaal is afgenomen, maar ook al

⁶⁵ Vgl. Kamerstukken II 1999/00, 26271, 9, p. 35.

een DNA-profiel is gemaakt, zal DNA-onderzoek in het geheel niet meer nodig zijn, omdat het bestaande DNA-profiel zal worden gebruikt voor het doen van een vergelijking. Op die regel wordt in het tweede lid een uitzondering gegeven. Deze uitzondering wordt verderop toegelicht.

Het Wetboek van Strafvordering bevat verschillende typen van DNA-onderzoek. Verreweg het meest voorkomend is het klassieke DNA-onderzoek, dat is geregeld in de artikelen 151a en 195a Sv. Daarnaast bestaat er de mogelijkheid van DNA-verwantschapsonderzoek (de artikelen 151da en 195g Sv) en de mogelijkheid van DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken (artikelen 151d en 195f Sv). Conservatoir afgenomen celmateriaal kan volgens het voorgestelde artikel 2, zesde lid, Wet DNA-V en de artikelen 151ba en 195da Sv alleen worden gebruikt voor klassiek DNA-onderzoek. Voor de overige vormen van DNA-onderzoek is er geen reden om te regelen dat conservatoir afgenomen celmateriaal hiervoor kan worden gebruikt. Ik licht dat toe. DNA-onderzoek naar uiterlijk waarneembare persoonskenmerken vindt plaats aan de hand van celmateriaal van een onbekende verdachte (op een plaats delict of slachtoffer aangetroffen sporenmateriaal dat vermoedelijk afkomstig is van de dader). Deze vorm van DNA-onderzoek wordt verricht om meer inzicht te krijgen in het uiterlijk van de onbekende verdachte. Conservatoir afgenomen celmateriaal is in deze context dus in het geheel niet van nut, omdat dat celmateriaal afkomstig is van – juist wel – bekende personen. Het zal alleen van nut kunnen zijn als men het DNA-profiel, afkomstig van sporenmateriaal, wil vergelijken met het DNA-profiel van de bekende verdachte. In theorie zou die vergelijking ook een zoektocht naar verwantschap kunnen behelzen, op grond van de bepalingen over het DNA-verwantschapsonderzoek. DNA-verwantschapsonderzoek vindt in de regel echter pas plaats als klassiek DNA-onderzoek geen opheldering heeft verschaft.⁶⁶ Het verwantschapsonderzoek kan dan worden verricht aan de hand van reeds in de DNA-databank opgenomen profielen; profielen die eerder in de context van een klassiek DNA-onderzoek of in de context van de Wet DNA-V zijn bepaald. Conservatoir afgenomen celmateriaal speelt ook hier dan geen rol van betekenis, omdat dit materiaal in gevallen van verwantschapsonderzoek doorgaans al eerder zal zijn gebruikt voor klassiek DNA-onderzoek.

In de systematiek van het klassieke DNA-onderzoek in het Wetboek van Strafvordering is het zo dat alleen bij het bestaan van ernstige bezwaren wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf een bevel mag worden gegeven om celmateriaal af te nemen ten behoeve van DNA-onderzoek (artikelen 151b en 195d Sv). In andere gevallen, bijvoorbeeld bij een verdenking wegens een lichter feit dan een voorlopige hechtenis-feit, of bij het ontbreken van ernstige bezwaren, kan DNA-onderzoek alleen plaatsvinden als de verdachte toestemming geeft voor het afnemen van celmateriaal (artikelen 151a en 195a Sv). In lijn met deze systematiek is in de tweede zin van het eerste lid van de artikelen 151ba en 195da Sv bepaald dat als geen sprake is van ernstige bezwaren tegen de verdachte van een voorlopige hechtenis-misdrijf, conservatoir afgenomen celmateriaal in de context van strafvorderlijk DNA-onderzoek alleen mag worden gebruikt met toestemming van de verdachte. Als dit niet zou worden bepaald, zouden ten aanzien van de verdachte van wie eerder conservatoir celmateriaal is afgenomen, meer mogelijkheden bestaan voor DNA-onderzoek dan ten aanzien van de verdachte van wie nog niet eerder conservatoir celmateriaal zou zijn afgenomen. Dat onderscheid laat zich niet rechtvaardigen.

Ten slotte het volgende. De artikelen 151ba en 195da Sv zien alleen op verdachten. Zowel klassiek DNA-onderzoek als DNA-verwantschapsonderzoek kan echter ook plaatsvinden aan de hand van nog af te nemen celmateriaal van een derde (niet-verdachte), mits die derde toestemming geeft voor het afnemen van celmateriaal. Het is denkbaar dat een derde die meewerkt aan DNA-(verwantschaps)onderzoek in strafzaak A, eerder als verdachte in strafzaak B conservatoir celmateriaal heeft afgestaan. In dergelijke gevallen zal de derde, als hij aan het DNA-(verwantschaps)onderzoek wil meewerken, opnieuw celmateriaal moeten laten afnemen met het oog op het bepalen en verwerken van het DNA-profiel. Het celmateriaal en het DNA-profiel zullen volgens het DNA-besluit moeten worden vernietigd als er geen match blijkt te zijn met het op een plaats delict aangetroffen sporenmateriaal. Er zal zich in dit soort situaties dan ook niet het probleem voordoen dat er meerdere setjes celmateriaal van dezelfde persoon circuleren. Voor

⁶⁶ Kamerstukken II 2009/10, 32168, 3, p. 6.

deze – naar verwachting zeldzame – gevallen wordt het uitgangspunt van eenmalige celmateriaalafname in dit wetsvoorstel daarom niet doorgetrokken.

Tweede lid

In dit lid is een uitzondering ingebouwd op het uitgangspunt dat slechts eenmalig celmateriaal wordt afgenomen. Als het naar het oordeel van de officier van justitie in het belang van het onderzoek is om opnieuw celmateriaal van de verdachte af te nemen, kan hij bevelen dat alsnog celmateriaal wordt afgenomen, ook al is er reeds eerder celmateriaal van de verdachte afgenomen. Zo'n onderzoeksbelang kan zijn dat er, vanuit de zijde van het openbaar ministerie of de verdediging, gegronde twijfels bestaan aan de juistheid van de eerder gemaakte koppeling tussen enerzijds het celmateriaal en het bijbehorende DNA-profiel en anderzijds de (identiteit van) de verdachte. Dat probleem zal zich naar verwachting met name bij (zeer) oude monsters celmateriaal kunnen voordoen. Een andere onderzoeksbelang vormt het geval waarin met spoed een DNA-profiel moet worden bepaald, en het laboratorium dat het DNA-onderzoek zal verrichten daartoe sneller in staat zal worden gesteld als opnieuw celmateriaal zal worden afgenomen, dan als gebruik moet worden gemaakt van het reeds afgenomen celmateriaal. Deze (waarschijnlijk uitzonderlijke) situatie kan zich in het bijzonder voordoen als kort geleden conservatoir celmateriaal is afgenomen, dat zich nog bevindt in de keten onderweg naar de beheerorganisatie. De conservatoir afgenomen monsters celmateriaal worden namelijk één keer per week centraal verzameld en vanuit dat verzamelpunt naar de beheerorganisatie getransporteerd. Als net aan het begin van dat proces de officier van justitie beveelt dat in het belang van het onderzoek een DNA-profiel moet worden bepaald, kan het sneller zijn om opnieuw celmateriaal af te nemen en dit celmateriaal rechtstreeks naar het laboratorium te verzenden. De gegeven voorbeelden laten zien dat het gaat om uitzonderlijke situaties. Het uitgangspunt van eenmalige celmateriaalafname heeft immers veel voordelen: de inbreuk op de lichamelijke integriteit wordt tot een minimum beperkt, de databank blijft overzichtelijk, omdat er niet meerdere monsters celmateriaal van dezelfde persoon in zullen worden opgenomen en er wordt niet onnodig beslag gelegd op de beperkte capaciteit van het openbaar ministerie, de politie en het NFI.

Artikel II, onder D en onder H (artikelen 151da en 195g Sv)

In deze bepalingen worden enkele wijzigingen aangebracht in de regeling over het DNA-verwantschapsonderzoek. Zij worden hierna toegelicht.

Derde lid

In het derde lid van beide bepalingen wordt geregeld dat voor de zwaarste vormen van DNA-verwantschapsonderzoek het vereiste geldt van een verdenking van een misdrijf waarop gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld of van een verdenking van één van de in de wet opgesomde ernstige gewelds- en zedenmisdrijven. Voor de varianten van verwantschapsonderzoek die een vergelijking van een DNA-profiel van een spoor met één of enkele DNA-profielen in de DNA-databank behelzen, wordt het toepassingscriterium dat sprake is van een verdenking van een misdrijf als omschreven in artikel 67, eerste lid, Sv (voorlopige hechtenis-misdrijven). Daarmee wordt vooruitgelopen op het nieuwe Wetboek van Strafvordering, waarin hetzelfde is bepaald.

Met betrekking tot artikel 151da is daarnaast met een technische wetswijziging verduidelijkt dat voor het verrichten van deze lichtere vormen van verwantschapsonderzoek geen voorafgaande machtiging van de rechter-commissaris is vereist. Het betreft het herstel van een eerdere onvolkomenheid in de wettelijke bepaling over het verwantschapsonderzoek. Daarvan ging ten onrechte de suggestie uit dat voor elke vorm van verwantschapsonderzoek waarbij een vergelijking plaatsvindt met in de DNA-databank opgenomen DNA-profielen, een voorafgaande rechterlijke machtiging zou zijn vereist.

Vierde lid

In het vierde lid van de artikelen 151da en 195g Sv wordt een grondslag opgenomen voor de verwerking van DNA-profielen die in de context van DNA-verwantschapsonderzoek zijn bepaald. Dat betekent concreet dat deze profielen mogen worden opgeslagen in de DNA-databank.

In artikel 151da, tweede lid, Sv is op dit moment al de bevoegdheid gegeven om celmateriaal dat eerder is afgenomen ten behoeve van het bepalen en verwerken van een DNA-profiel, te gebruiken voor verwantschapsonderzoek. Het gaat blijkens de memorie van toelichting om celmateriaal van verdachten en veroordeelden van voorlopige hechtenis-misdrijven, van wie een DNA-profiel in de DNA-databank is opgeslagen. Concreet betekent dit dat van deze personen het onderliggende celmateriaal mag worden gebruikt om, waar nodig, een nieuw / geüpdatet DNA-profiel op te stellen, dat geschikt is om te onderzoeken of sprake is van verwantschap met het DNA-profiel van sporenmateriaal. De nieuwe gegevensverwerkingsgrondslag biedt een expliciete wettelijke grondslag om deze geüpdatete DNA-profielen in de DNA-databank op te slaan. Het DNA-besluit zal met het oog daarop ook worden aangepast.

Er komt geen verandering in de categorieën personen van wie het DNA-profiel volgens artikel 14, vierde lid, DNA-besluit in de DNA-databank mogen worden opgeslagen. DNA-profielen van derden die in de context van verwantschapsonderzoek celmateriaal hebben afgestaan (zie de tweede volzin van artikel 151da, tweede lid), mogen dus niet in de DNA-databank worden opgenomen. Hun DNA-profielen zullen op grond van artikel 13, tweede lid, DNA-Besluit moeten worden vernietigd, tenzij deze overeenkomen of verwantschap vertonen met het DNA-profiel van het spoor waarmee deze profielen zijn vergeleken. Wanneer als gevolg van het verwantschapsonderzoek een verdenking wegens een voorlopige hechtenis-misdrijf op iemand komt te rusten, van wie tot dan toe geen DNA-profiel in de DNA-databank was opgenomen, kan het DNA-profiel op grond van de nieuwe verwerkingsgrondslag wel in de DNA-databank worden opgeslagen (zie ook artikel 14, vierde lid, onder d, DNA-Besluit).

Artikel III

In het algemeen deel van de toelichting kwam al aan de orde dat dit wetsvoorstel na inwerkingtreding onmiddellijk gelding heeft. Dat betekent dat ook voor verdachten van misdrijven, gepleegd voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding, de nieuwe regels zullen gelden. Het legaliteitsbeginsel (artikel 1 van het Wetboek van Strafrecht, artikel 7 EVRM) staat daaraan niet in de weg. Dat zou anders zijn als conservatoire celmateriaalafname als een bestraffende sanctie zou kunnen worden aangemerkt. In de parlementaire geschiedenis van de Wet DNA-V is reeds aandacht besteed aan de vraag of de celmateriaalafname ná de veroordeling, ten behoeve van het bepalen en verwerken van het DNA-profiel, een bestraffende sanctie zou zijn. Die vraag is, ook naderhand door het EHRM, negatief beantwoord.⁶⁷ Het legaliteitsbeginsel staat er dus niet aan in de weg de huidige Wet DNA-V toe te passen ten aanzien van veroordeelden van feiten, gepleegd voorafgaand aan de datum van inwerkingtreding. Ook de conservatoire celmateriaalafname is geen bestraffende sanctie. Het betreft een maatregel met een bewarend karakter; pas als de verdenking uitmondt in een veroordeling mag het materiaal worden gebruikt om een DNA-profiel te bepalen en te verwerken (en daarvoor zal dan een apart bevel moeten worden gegeven). In alle andere gevallen moet het materiaal worden vernietigd. Bovendien staat de afname niet in verband met het concrete misdrijf waarvan de verdachte wordt verdacht, of met een andere verdenking waarvoor hij met de afname van celmateriaal zou worden bestraft.⁶⁸ Dat betekent dat het mogelijk is om de wet toe te passen op alle verdachten die vanaf de datum van inwerkingtreding worden aangehouden wegens voorlopige hechtenis-misdrijven, ook als zij worden aangehouden wegens misdrijven die zijn gepleegd voorafgaand aan die datum.

De Minister van Justitie en Veiligheid,

⁶⁷ Kamerstukken II 2002/03, 28685, nr. 3, p. 17 e.v. en EHRM 7 december 2006, nr. 29514/05 (Van der Velden/Nederland).

⁶⁸ Mevis e.a. 2016, p. 18.

